

samk

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

MAARIT LIPSANEN-ROGERS

Seitsemän taukoa

Luova prosessi, aika ja ma

KUVATAITEEN (YAMK) TUTKINTO-OHJELMA
KUVATAIDE/KANKAANPÄÄ
2023

Tekijä(t) Lipsanen-Rogers Maarit	Julkaisun laji Opinnäytetyö, ylempi AMK	Päivämäärä 2023
	Sivumäärä 44	Julkaisun kieli suomi
Julkaisun nimi Seitsemän taukoa. Luova prosessi, aika ja ma		
Kuvataiteilija YAMK, kuvataide/Kankaanpää		
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Uudessa elämäntilanteessa havaittiin tarve luovan työn edellytysten selkeämpään hahmottamiseen, tavoitteena kohentaa ja ymmärtää paremmin oman luovan työskentelyn kulkua.</p> <p>Opinnäytetyössä perehdyttiin keskeisiin luovan työn elementteihin, kuten luovaan prosessiin ja käytettävissä olevan ajan vaikutukseen prosessin kulussa. Luotiin katsaus aikakäsityksiin ja siihen, miten ymmärrys luovasta prosessista on aikojen kuluessa muokkautunut. Eräänä taustateorianä käytettiin japanilaista ma-käsitettä ja sen merkityksiä ja linkittymistä luovaan prosessiin. Tavoitteeksi asetettiin oman työskentelyotteen selvittäminen.</p> <p>Menetelmäksi valittiin autoetnografinen tutkimusote. Käytännössä se toteutettiin määrittämällä seitsemän ajanjaksoa, jotka pyrittiin rauhoittamaan luovaa työskentelyä varten. Päiväkirjamerkinnöin ja sitä reflektoiden koottiin aineistoa opinnäytetyön yhteenvedoa ja synteisiä varten. Ajanjaksoja kutsuttiin tauoiksi niiden ollessa taukoja muusta toiminnasta.</p> <p>Tuloksena voitiin havaita, miten lukemattomin tavoin luova prosessi liittyy ihmisen maailmassa olon kysymyksiin. Löydettiin työskentelyote, joka näytti olevan sopuisuudessa tekijän luontaisten taipumusten kanssa. Havainnoitiin, miten tutkimusasetelman muutokset vaikuttivat tutkimuksen luonteeseen niiden kuitenkin viemättä prosessia pois raiteiltaan. Prosessi antoi vastauksia tutkimuskysymykseen, vaikka vastaukset eivät kaikin osin olleet alussa olleiden toiveiden mukaisia. Johtopäätöksenä todettiin, että kuljettu matka oli merkityksellinen ja toi uusia, mielenkiintoisia näkökulmia sekä ymmärrystä omaan työskentelytapaan.</p>		
Avainsanat luova prosessi, aika, ma-käsite, estetiikka, hiljaisuus, puupiirros, grafiikka, taide		

Author(s) Lipsanen-Rogers, Maarit	Type of Publication Master's thesis	Date 2023
	Number of pages 44	Language of publication: Finnish
Title of publication Seven Pauses. Creative Process, Time, and Ma		
Degree program Master of Culture and Arts		
<p>ABSTRACT</p> <p>As the life situation changed and more time now was available for artwork, there was a need to find a new and fresh understanding of one's own practices in creative work. The aim was to find out, how the given circumstances affect one's creative process, and how to optimize one's own way of working.</p> <p>For this aim it felt necessary to take a thorough look at the creative process, and at how the understanding of it had developed during the decades. Also, the role of time in this process was looked into, and the Japanese concept of Ma was studied, as it seemed to embody some central elements of the process.</p> <p>The study was conducted as an artistic research. The method used was autoethnographic research method, and was run by setting aside seven time periods, dedicated to creative work, as free from disturbances as possible. These periods were called pauses, as they were pauses from the rest of one's daily duties. Notes were taken, and later used as data for the study.</p> <p>As conclusion was, on one hand, noted, that although the research setting did not stay clinically stable, the process itself was not badly disturbed. On the other hand, a clearer understanding of one's own way of working was found, backed with some greatly inspiring literature and research. A clearer way forward was found.</p>		
<p>Keywords</p> <p>Creative process, time, Ma, aesthetics, pause, silence, woodcut, printmaking, art</p>		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHTIA.....	7
2.1 Tarve seitsemän tauon matkalle.....	7
2.2 Taustalla olevia käsitteitä ja tutkimuksia	9
2.2.1 Luova prosessi	9
2.2.2 Aikakäsitys ja sen variaatiot	13
2.2.3 Ma – tila, tyhjyys ja hiljaisuus.....	15
3 TUTKIMUSMENETELMÄ JA PROSESSIN TAVOITTEET	17
4 TUTKIVAN TAITEILIJAN PROSESSI.....	20
4.1 Aineiston keruu: ”tauot” työn rakenteena	20
4.2 Taustalla olevan tutkimuksen vaikutus prosessiin	20
4.3 Aineistojen integroiminen kokonaisuudeksi	21
5 SEITSEMÄN TAUKOA	22
5.1 Seitsemän taukoa, eli kuinka kaappasin ma'n	22
5.1.1 Ensimmäinen tauko: vuori näköpiirissä.....	22
5.1.2 Toinen tauko: uusi muusa	24
5.1.3 Kolmas tauko: tarjolla paniikkia ja epätoivoa	27
5.1.4 Neljäs tauko: aika kortilla.....	30
5.1.5 Viides tauko: sirpaleita	32
5.1.6 Kuudes tauko: Meinaamo	33
5.1.7 Seitsemäs tauko: hengitän.....	35
5.2 Perillä	37
6 TUTKIMUKSELLISEN PROSESSIN TARKASTELUA.....	37
6.1 Eettinen pohdinta	40
6.2 Oma ammatillinen kasvuni prosessin aikana	41
6.3 Reflektio. Mitä tauot opettivat tilasta, ajasta ja hiljaisuudesta.....	42
7 LOPUKSI.....	44
LÄHTEET	

Tahtoisin näyttää
vuoristokylän kevään
pölvien ruohon
sille, joka odottaa
vain kirsikankukkia.

(Fujiwara no Ietaka/Torniainen, n.d., s.31)

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö sijoittuu ajallisesti yhteen elämäni taitekohdista. Elämäntilanteeni muuttui, ja sen myötä minulle aukesi mahdollisuus käyttää aikaa uudella tavalla taide-työskentelyyn. Tässä muutoksessa nousi pohdittavaksi kysymyksiä, jotka ehkä olisi pitänyt kysyä jo kauan aikaa sitten.

Mitä luova prosessi oikein on? Miten se minun kohdallani ilmenee, mitä se vaatii, minkälaista reittiä se kulkijaa vie? Pohdin ajan merkitystä prosessissa, etsin vihjeitä siitä, miten muut ovat tätä aikojen saatossa tutkineet, ja mitä siitä nyt ajatellaan. Ennen muuta halusin tietää, miten oma luovuuteni voi ja miten sille olisi mahdollista raivata lisää tilaa, luoda otollisia olosuhteita.

Aavistelin myös, että japanilainen käsite ma on jotenkin yhteydessä näihin kysymyksiini. Ma oli kiehtonut minua jo aiemmin, ja nyt olisi hyvä tilaisuus tutkia sitä tarkemmin. Siispä lähdin tutkimusmatkalle! Suunnittelin sen kulkemaan seitsemän luovalle prosessille omistetun ajanjakson kautta. Näiden jaksojen aikana kirjaisin muistiin, mitä tapahtuu. Jaksoja nimitin tauoiksi.

Matka oli, kuten arvata saattaa, hiukan erilainen kuin olin odottanut, lopputulos samoin. Reitillä oli esteitä, kartan merkinnät olivat epäselviä, joskus ne muuttuivat yllättäen. Kuitenkin kulku oli mahdollista ja reitti itsessään antoi lisävihjeitä etenemisen avuksi. Hiljalleen sumu hälveni, maisemat avartuivat ja huomasin olevani huimien, elämänkokoisten kysymysten äärellä.

Tervetuloa matkalle mukaan.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHTIA

2.1 Tarve seitsemän tauon matkalle

Kaikki on vasta niin alussa - ja kuitenkin aikaa on kulunut jo lähes ihmisiän verran. Aika on merkillinen ulottuvuus. Elämän aamussa kaikkea – aikaakin – tuntuu olevan äärettömästi. Matkan varrella aikasi täyttyy monenlaisella, sekä itse valitulla että elämän eteen tuomalla. Ääret tulevat vastaan. Täytyy tehdä tietoista priorisointia, tee tämä, jätä tuo. On valittava se, mikä kulloinkin näyttää tärkeimmältä.

Kuva ja kuvat ovat olleet minulle tärkeitä niin kauan kuin muistan. Piirsin, tuijottelin kirjojen kuvia ennen kuin opin lukemaan - ja senkin jälkeen. Yhä vieläkin huomioni kiinnittyy visuaaliseen, se jää muistiin ja muu informaatio häviää sen alle. Muistan, kuinka Lontoon vuosinani tulin katsomasta Pähkinänsärkijä-esitystä, joka silloin esitettiin Royal Festival Hallissa. Seuralaiseni kommentoi kuinka vaikuttava oli musiikki. Minulla ei ollut musiikista mitään mielikuvaa, ajatukseni olivat täynnä vaikuttavaa lavastusta! Hiukan nolotti, olihan sentään kyseessä Tšaikovski ja musiikkimaailman klassikko.

Koko kouluaikani piirsin ja luin, pienen paikkakunnan kirjasto oli mielipaikkojani. Ammatinvalinnassa mielessäni kilpailivat kielen tai kuvan kanssa toimiminen. Kuvataiteen koulutukseen pyrkiminen jäi puolitiehen, uskallus ja motivaatio eivät riittäneet. Ihan nurinkurisesti ajattelin, että jos pyrin enkä pääse, tämä itselleni tärkeä asia pilaantuu minulta ikiajoiksi. Kieliä opiskelin vuoden verran, mutta itselleni aivan väärässä laitoksessa (yliopisto), enkä tiennyt, mitä haluan isona tehdä.

Mielessä oli nuorena nähty lause: Oletko osa ongelmaa vai osa ratkaisua? Halusin olla osa ratkaisua. Siispä auttamisammattiin! Niin vuodet kuluivat, apua tarvitsevan ihmisen rinnalla kulkien. Taide kyllä löysi tiensä sinnekin. Ammattini oli monen roolin sosiaalityöntekijä, mutta aina hakeuduin taiteen lähelle. Kiersin kuvantekoa kuin kissa kuumaa puuroa, mutta en uskaltanut heittäytyä siihen kokonaan, en uskonut että kyyni riittäisi. En kuitenkaan voinut olla siitä erossakaan! Englannin vuosinani hakeu-

duin taideterapiaopintoihin, siinähan sitä voi turvallisesti tutkailla omaakin taiteilijuuttaan, ajattelin. Onnekseni opinnot toteutettiin hyvin taidepainotteisesti ja luomisen hidasta prosessia kunnioittaen. Studiotyöskentelyä oli paljon, olihan kyseessä taideoppilaitos, St.Albans College of Art. Kannustavaa palautettakin sain, jopa niin, että joku työni kelpasi varastettavaksi studiotiloista! Kotimaahan palattuani hankkiuduin - vihdoinkin - taidekoulutukseen, ja erikoistuin graafikoksi. Yhä kuitenkin koin, että oli merkityksellistä olla osa ratkaisua, ja jatkoin työskentelyä terapiakentällä, nyt taideterapeutina ja myöhemmin myös psykoterapeutina. Näin taide on kulkenut mukana, osana työtä ja osana itseäni, mutta ei pääroolissa.

Nyt elämäntilanne on muuttunut. Olen lopettanut terapiatyön. Ja nyt taas kaikki on niin alussa. Kun katselen vanhoja töitani, ne näyttävät mielenkiintoisilta, herkiltä, oivaltavilta, monissa kohdin grafiikan tiukan perinteen rajoja rikkovilta. Halusin jo silloin testilla, mitä tapahtuisi, jos...voisiko tämän tehdä toisin? Grafiikan perinne on kovin tiukasti säädelty ja sääntöjä riittää, toisin tekeminen oli tutkimusmatkaa, joka houkutteli. Minullahan on ollut näkemystä, ajattelin, vieläköhän sitä löytyisi? Entä miten voi luovuuteni, vieläkö se hengittää? Ajan ja energian mennessä muualle on luova virta joutunut kulkemaan pientä uomaa, ajoittain ihan kätöksä, löydätkö sen vielä? Mitä se tarvitsee elpyäkseen? Jos annan sille aikaa ja tilaa, tietoisesti, mitä tapahtuu?

Maaretta Tukiainen on koonnut teokseen *Luova Tauko* taiteilijoiden ajatuksia ja kokemuksia luomisen prosessista ja edellytyksistä. Teoksessa säveltäjä Tuomas Kantelinen toteaa, että luovaan prosessiin pitää olla rauhoitettu tarpeeksi pitkä aika (Kantelinen 2018, s.87). Jospa nyt vihdoinkin voisin tehdä näin! Tukiainen kutsuu kirjaansa tutkimusmatkaksi. Opinnäytetyön prosessin alusta lähtien olen mieltänyt oman projektini ennen muuta vaellukseksi, matkaksi maastoon, jonka oletan osittain tutun oloiseksi, mutta paljolti tuntemattomaksi, uudeksi. En tiedä, mitä on vastassa, mitä esteitä, mitä löytöjä ja mitä se tulee itselleni merkitsemään. Matkaan siis...Kokoa varusteesi ja rohkeutesi, ota askel, ota toinen. Hengitä. Opettele luottamaan.

Tämä opinnäytetyö on kertomus tilan raivaamisesta uudelle reitille, ja siitä, mitä sitten tapahtui.

2.2 Taustalla olevia käsitteitä ja tutkimuksia

Opinnäytetyö rakentuu kolmen ydinkäsitteen ympärille. Luova prosessi, aika ja japanilainen ma-käsite ovat oman tauko-matkani keskeisiä elementtejä, erityisesti luovan prosessin luonne ja ajan ja tilan vaikutus prosessin kulkuun. Ma-käsite tiivistää tästä jotain olennaista, se on asettunut tärkeään rooliin matkallani. Opinnäytetyön ulkopuolelle olen rajannut muut luovuuteen liittyvät, sinänsä mielenkiintoiset aihealueet, kuten esimerkiksi mitä luovuus on, kuka on luova ja miksi. Tilaa olen käsitellyt lähinnä henkisenä tilana, vaikka tila myös fyysisenä ympäristönä tulee esiin.

2.2.1 Luova prosessi

Mitä on luomisen prosessi? Mitä tapahtuu, kun asetun työhuoneelle ja ryhdyn työhön? Mitä voin odottaa, mitä tulisi tapahtua, että voin puhua luovasta prosessista? Tapahtuuko minun kohdallani se, mistä taiteilijat puhuvat? Mistä he puhuvat? Uskon olleeni tämän kysymyksen äärellä niin kauan, kuin olen tehnyt kuvaa. Enkä vain minä. Kirjailija ja dokumenttiohjaaja Elina Hirvonen ajatteli pitkään, että luomisen prosessin (hänen kohdallaan kirjoittamisen) pitäisi olla "jotain sellaista, jokin suljettu laatikko, jota minä vain en tajua" (Hirvonen, 2018, s. 51). Ikään kuin kaikilla muilla taiteilijoilla olisi pääsy salaisuuden äärelle, hänellä vain ei.

Luovuus, luova ihminen ja luomisen prosessi ovat tuntuneet kiehtovalta mysteeriltä kautta vuosikymmenten, kenties vuosisatojen. On etsitty selitystä sille, mitä tapahtuu taiteilijan mielessä. Onko se tapahtuminen jotenkin toisenlaista kuin tavallisen ihmisen ajattelu ja tekeminen? Kenties taiteilija (muusikko, kirjailija, runoilija, maalari) omaa kykyjä, joita ei voi selittää? Onko hän vain kanava jollekin, joka tulee hänen ulkopuoleltaan? Onko hänellä kenties muita avoimempi yhteys mielensä syviin kerroksiin?

Ryhtyessään selvittämään luovuuden ja luovan prosessin olemusta Weisberg toteaa, että meillä yhä on varsin romanttinen käsitys luovuudesta. Hän kutsuu sitä neronäkemykseksi (genius view). Sen ytimenä on ajatus, että luovat saavutukset - sekä taiteen että tieteen saralla - tapahtuvat mielikuvituksen suuren harppauksen tuloksena, ja näihin kykenevät vain ihmiset, joiden ajatusprosessit ovat epätavallisia. Näillä yksilöillä

sitten uskotaan olevan sekä poikkeavaa älykkyyttä että sellaisia persoonallisuuspiirteitä, jotka mahdollistavat luovan prosessin. (Weisberg, 1986, s.1.)

Uskomus, että taiteilijat ovat ratkaisevalla tavalla poikkeusyksilöitä, on tuttu jo antiikin Kreikasta. Uskottiin, että jumalat tai muusat puhalsivat luovat ideat taiteilijaan (the messenger of God view). (Weisberg, 1986, s.1.) Inspiraatio-termi tulee latinan substantiivista *inspiratio*, verbi *inspirare* tarkoitti alunperin "puhaltaa sisään". Vieläkin puhumme inspiraatiosta kun saamme hyvän idean. Samaa sävyä voidaan yhä kuulla taiteilijoilta toisinaan kommentissa: en tiedä, mistä se tuli, minun vain täytyi maalata tai kirjoittaa näin! On tuntunut siltä, että luova tuotos on tullut taiteilijan ulkopuolelta, hän on vain välittäjä prosessissa.

Kun ymmärrys ihmisen mielestä ja sen rakentumisesta on lisääntynyt, on myös ollut mahdollista lähestyä luovaa prosessia uudella tavalla. Siinä missä antiikin kreikkalainen näki jumalallisen väliintulon, nykyisin usein kuulee oletuksen alitajuisen vaikutuksesta. Alitajuiset prosessit ovat vaikeasti tavoitettavissa, siksi ne tarjoavat houkuttelevan selityksen myös luovan prosessin hankalasti määriteltäville kohdille.

Kun mielen prosesseja tarkastellaan, lähdetään nykyisin laajalti siitä olettamuksesta, että mielen rakenne on kerroksinen. Keskeisiä nimiä tämän käsityksen vakiinnuttamisessa ovat olleet Freud ja Jung, joiden teorit ovat rinnakkaisia, joskaan eivät identtisiä. Näitä teorioita on sittemmin sekä kehitetty edelleen että sovellettu, kontekstista riippuen. Eri viitekehyksissä terminologia vaihtelee hiukan, mutta periaate on sama: on tietoinen mielen alue, sen lisäksi esitietoinen ja tiedostamaton. Luovassa prosessissa mielen kerrosten välillä on liikennettä. Tämä taas edellyttää olosuhteita, joissa tämä mahdollistuu. (Uusikylä, 2012, s. 31–40.) Anton Ehrenzweig, joka toimi Lontoon yliopistossa taidekasvatuksen lehtorina, on sanonut, että hyvä taide edellyttää tekijältä sellaista mielen joustavuutta, jossa mielen tiedostamattoman ja tietoisien prosessoinnin välillä on yhteys. Hän puhuu taiteen kätketystä rakenteesta, joka nousee ikään kuin mieleemme taustakankaasta (primääriprosessi) ja vaikuttaa lopputulokseen, mutta ei koskaan täysin aukea tietoiselle katseelle, joka on sekundääriprosessin toimintaa. (Ehrenzweig, 1971, s.59.)

Kirjassaan 'Luovuus kuuluu kaikille' Kari Uusikylä pohtii luovuuden olemusta ja käy läpi myös eri aikakausien käsityksiä. Freud käsitti luovan toiminnan sublimaatioksi, viettienergian purkamiseksi tavalla, jonka ympäristö hyväksyy. Mielikuvat ja fantasiat nousevat osin tiedostamattomista mielen kerroksista. Luova fantasia on turvallinen ja hyväksyttävä tapa purkaa aggressioita ja seksuaalisuutta. (Uusikylä, 2012, s. 31.) Freudin ajatukset luovuudesta ja luovasta prosessista jäivät kuitenkin ristiriitaisiksi, sillä hän on myös todennut, että psykoanalyysi ei pysty selittämään luovuutta ja luovaa prosessia. "Se ei lainkaan pysty avaamaan taiteellisen lahjan luonnetta eikä myöskään selittämään, millä tavoin taiteellinen työskentely tapahtuu" (Storr, 1976, s. 18).

Samoihin aikoihin Freudin kanssa työskennellyt Jung laajensi mielen ja erityisesti alitajunnan käsitettä ajatuksella kollektiivisesta alitajunnasta, joka on ihmiskunnalle yhteinen ja joka ilmenee myös geneettisellä, biologisella tasolla. Tämän mielen kerroksen hän uskoi vaikuttavan meihin monin tavoin, aineksina luovuudessa ja elämisen kulkua ohjaavana rakenteena mielessämme, kehossamme ja kulttuurisissa rakenteissamme. Tätä kaikkea keho kantaa mukanaan ja tallettaa sukupolvien jatkumossa. (Jung, 1983, s. 381.)

Teoriaa luovasta prosessista on Freudin ja Jungin luomalta pohjalta kehitelty edelleen. Usein mainitaan nimiä kuten Otto Rank, Carl Rogers ja Abraham Maslow, jotka vaikuttivat 1900-luvun alkupuolella. Hiukan myöhemmin asiaa pohti Howard Gardner, joka myöskin mainitsi ihmisen kehollisuuden vaikutuksen luovaan prosessiin. Ihminen kantaa geneeissään ihmiskunnan kehityshistoriaa ja siinä, miten elämä kehdesta hautaan sujuu, on solutason tapahtumilla oma sanansa sanottavana. Siellä kollektiivisen historian hämärissä on materiaalia, joka on muovannut kulttuuria ja ihmistä ja joka väistämättä kertaantuu kaikuna luovassa prosessissakin sukupolvesta toiseen. (Uusikylä, 2012, s.49.)

On enenevässä määrin nykytutkijoita, jotka ovat tuoneet esille huolta kehon ja fyysisyyden liiallisesta sivuuttamisesta sekä koulu- että työelämässä että myös luovuuden edellytyksiä etsittäessä. Tutkija ja tietokirjailija Jaana Venkula on Suomen ensimmäisiä luovuuden ja innovaatioiden asiantuntijoita. Hän sanoo Satakunnan Kansan haastattelussa vuonna 2009, että ihminen ymmärtää maailman käsillään. "Neurotieteen uu-

simmat tulokset vahvistavat, että ihmissuvun evoluutiossa tekeminen on kulkenut ennen tietämistä. Käsien käyttö on monipuolistanut ja muovannut aivojen toimintaa. Käsiällä tekeminen synnyttää aivoissa uusia yhteyksiä. Jos emme tee, emme ajattele emmekä kehity." Hän lisää, että aidossa tekemisessä ovat mukana kaikki aistit. (Venkula, 2009.)

Ihmisen kehollisuuden ja aistien keskeisyydestä sekä maailmassa olemme että luomisen prosessin näkökulmasta kirjoittaa paljon myös arkkitehti Juhani Pallasmaa. Hän kirjoittaa eksistentiaalisesta tiedosta, joka on ikään kuin tietoisuuden kynnyksen takana. Tässä peilautuvat vahvasti aiemmin mainitut Jungin ajatukset. Taide johdattaa meidät tälle kynnykselle, kun se ammentaa ruumiin ja mielen biologisista ja tiedostamattomista piireistä. "Tämän tehdessään taide säilyttää elintärkeitä yhteyksiä biologiseen ja kulttuuriseen menneisyyteemme, geneettisen ja myyttisen tiedon maaperään." (Pallasmaa, 2017, s.14.)

Luovan prosessin kulku ja luonne tuntuvat pakenevan teorioita ja aukeavan hitaasti tutkimukselle. Näkökulmia ja lähestymistapoja on monia, jokainen nousee omasta viitekehystänsä ja esiymmärryksestään ja tuo uutta valoa asiaan. Kiistatonta selitystä, jossa kaikki vaikuttavat tekijät olisi huomioitu, ei kuitenkaan tunnu olevan. Ehkäpä hyvä niin! Jotkin pohjateoriat ovat kuitenkin edelleen käytössä ja laajalti hyväksytyjä. Näistä keskeisimmät ovat edellä kuvattu teoria mielen kerroksisuudesta sekä jo viime vuosisadan alkupuolella hahmoteltu teoria luovan prosessin nelivaiheisesta kulusta. Sen kehitti vuonna 1926 Graham Wallas, ja hän kuvaa vaiheita seuraavasti: ensimmäisenä on valmistautuminen (preparation), sitä seuraa kypsytely eli hautominen (incubation) vaihtelevan pituisena, sitten oivallus (illumination) ja viimeisenä todentaminen (verification). (Uusitalo, 2012, s.119.) Tämä nelijako on laajasti käytössä edelleen. Uusitalo mainitsee, että tätä kuvausta on moitittu vanhaksi. Hän lisää: ” Sitä ei kuitenkaan ole syytä hylätä vain siksi, että se on vanha. Erityisen tärkeää olisi nykyisen kiireen ja kvartaalitalouden aikana tajuta, mikä on ongelman hautomisen ja kypsytelyn merkitys luovien oivallusten syntymiselle. Luova prosessi vaatii aikaa." (2012, s. 120.)

Luovan prosessin kulkua määrittää vahvasti myös se tunnetila, jossa luova ammattilainen kulloinkin on. Laura Valojärven tuoreessa tutkimuksessa on hahmoteltu luovan prosessin kulkua tästä näkökulmasta. Luovaa työtä tekeville se aukaisee hyödyllisiä

näkymiä painottaessaan tunneympäristön ja itsetuntemuksen merkitystä luovan prosessin mahdollistajina. (Valojärvi, 2022, s. 241–242.)

2.2.2 Aikakäsitys ja sen variaatiot

Tässä opinnäytetyössä olen lähtenyt siitä oletuksesta, että luovalle prosessille annettu aika on keskeinen prosessin mahdollistaja. Eri kulttuureissa aika mielletään ja siihen suhtaudutaan eri tavoin. Koska ajalle on tässä opinnäytetyössä annettu keskeinen merkitys, on aiheellista luoda pikainen silmäys siihen, mitä ajalla tässä kontekstissa tarkoitan.

Kirjassaan Kymmenen ajatusta ajasta ruotsalainen fyysikko ja professori emerita Bodil Jönsson jakaa ajan fyysikaaliseen aikaan ja koettuun aikaan. Fysikaalinen aika on yhteisesti määritetty, kellolla mitattava aika, termiä 'fysikaalinen' on siis tässä käytetty merkityksessä 'ilmiöt, jotka ovat kaikille ihmisille samanlaisia' (fi.m.wiktionary.org). Koettu aika on henkilökohtainen, ja se on yksilölle itselleen tärkeintä. Henkilökohtainen aika on aikaa, joka on meidän omaamme, sekä siltä osin miten käsittelemme sitä että myös kokemuksellisesti. "Juuri tämän henkilökohtaisen, koetun ajan me haluamme jatkuvan pitkään, joskus ehkä ikuisesti. Mutta kelloaika on se mitä me tavoittelemme." (Jönsson, 1999, s. 34.)

Samantyyppinen jaottelu mitattavaan ja koettuun aikaan löytyy myös tarkasteltaessa esimerkiksi japanilaista kulttuuria, joskin siellä aika näyttäytyy syvimmiltään syklistä eikä lineaarisena, joka taas painottuu enemmän läntisessä maailmassa. Tuula Moilanen on tutkinut japanilaista puupiirrosta ajan kuvaajana, ja toteaa, että japanilainen aikakäsitys on monitasoinen. Pinnalla näkyy länsimainen tapa määrittää ja mitata aikaa esimerkiksi vuosiluvuin, sen rinnalla kulkee keisarikausiin ja vuodenaikoihin perustuva syklinen aika. Siinä aika kulkee kehää. Moilanen toteaa, että aika on Japanissa joustava luonnonelementti, se voi hidastua tai nopeutua tai jopa kadota tyystin, kuten teeseremoniassa. (Moilanen, 2013, s. 21.) Aika on inhimillisen kokemuksen muoto.

Aika koettuna ulottuvuutena on ehkä juuri tällaisen joustavan luonnonelementin kaltainen ja tähän kokemiseen on tilalla ja sen ominaisuuksilla suuri vaikutus. Tässäkin tila, tyhjiys ja hiljaisuus kietoutuvat yhteen. Tanizaki kuvasi jo vuonna 1933 hämärästi valaistun tilan vaikutusta aikakokemukseen, sitä, miten ajan kulku hämärässä puolivalossa voi unohtua.

Ettekö te, lukijani, ole aistineet tuollaista huonetta täyttävän valon erilaisuutta, sitä harvinaista tyyneyttä, jota ei löydy tavallisesta valosta? Ettekö ole tunteneet pelkoa ajattomuuden edessä, pelkoa, että tuossa huoneessa saattaisitte niin täydellisesti menettää tajun ajan kulumisesta, että vuodet lipuisivat ohitsenne ja vasta ulos tullessanne huomaisitte muuttuneenne valkohapsiseksi vanhukseksi? (Tanizaki, 2012, s. 43.)

Syvimmiltään kokemus ja käsitys ajasta lienevät melko samanlaiset maapallon kaikissa äärissä. Luontokokemus, yö ja päivä, kesä ja talvi, luo pohjan kokemuksellemme ajasta. Ajan mittaaminen on noussut tältä pohjalta, ja täsmentynyt samalla kun on haluttu saada asiat sujumaan jotakuinkin myös silloin, kun naapuri ei ole huutoetäisyydellä. Läntisen lineaarisuuden alla on syklinen ajantaju yhä elinvoimaisena.

Aika ikään kuin henkisenä tilana nousee keskiöön myös opinnäytetyön tutkimuksellisesta näkökulmasta. Kirjassaan Otsikko uusiksi Hannula, Suoranta ja Vadén pohtivat taiteellisen tutkimuksen ominaislaatuja ja korostavat tarvetta tutkimuksen lähestymiseen taiteentekemisen kentän sisältä käsin. He puhuvat arjen itsemäärittelystä, jossa myös kysymys ajasta on keskeinen: "Itsemäärittelyn kautta myös vanhat hyveet kuten kriittisyys ja oman, tutkimuksen tekemiselle varatun ajan ja paikan merkitys nousevat keskeisiksi." (Hannula ym., 2003, s. 9.) Taiteilijan työ on tutkimista. Myös tästä näkökulmasta olosuhteet, ja erityisesti aika ja sopiva tila, ovat keskeisiä.

Tässä opinnäytetyössä käytän ajan käsitettä ensisijaisesti sen konkreettisessa, mitattavassa merkityksessä, koska koettua aikaa ei voi syntyä muutoin kuin mitattavan ajan puitteissa. Koettu aika kulkee sisäkkäisenä mitattavan ajan uumenissa, ja tavoitteenani on luoda edellytykset koetun ajan runsaudelle. Pyrin varaamaan taiteellisen työskentelyni ja luovan prosessin tutkimiselle selkeitä ajanjaksoja, ja näin voin havaita, miten se ehkä vaikuttaa koettuun aikaan. Koettu aika liittyy mielenkiintoisella tavalla myös

japanilaiseen ma-käsitteeseen, jota pyrin avaamaan seuraavissa kappaleissa ja joka on taustalla mukana kautta koko opinnäytetyön.

2.2.3 Ma – tila, tyhjyys ja hiljaisuus

Japanilaisesta käsitteistöstä melko tuttuja ovat tietyt estetiikkaan liittyvät sanat, kuten wabi ja sabi; ne tuntuvat koskettavan jotain olennaista myöskin suomalaisen sielunmaisemassa. Hiukan vieraampi käsite sen sijaan on ma, joka sekin oivallisesti tiivistää jotain muutoin vaikeasti ilmaistavaa, joka meidän metsien maassa kasvaneiden sielussa resonoi. Mitä ma siis on?

Ma-käsitettä on vaikea määritellä täsmällisesti ja lyhyesti. Sitä on lähestytty monelta suunnalta; runoilijat, arkkitehdit, muusikot ja visuaalisen alan taiteilijat löytävät siitä oman näkökulmansa. Mikä oivallinen käsite! Kiyoshi Matsumoto toteaaakin, että ma on jotakin, joka liittyy kaikkiin elämän alueisiin. Japanilainen voi visuaalisesti hahmottaa sen merkityksen sitä tarkoittavasta kanji kirjainmerkistä, jossa ovea ja aurinkoa tarkoittavat merkit ovat yhdessä. "Yhdessä nämä merkit kuvaavat oven, jonka aukosta aurinko pilkistää". (Matsumoto, 2020, käännös allekirjoittaneen) Tässä symbolissa voidaan nähdä ovi, joka avautuu kohti valoa, kasvua, luovuuden ja vapauden mahdollisuutta.

Ma - a very Confucius concept of the space between the edges, between the beginning and the end, the space and time in which we experience life. *Ma* is filled with nothing but energy and feeling. It speaks of silence as opposed to sound, of lack as opposed to excess. It is the momentary pause in speech needed to convey meaningful words, the silence between the notes that make the music... (Matsumoto, 2020.)

Heikki Kaikkonen kertoo artikkelissaan Oku - Japanilaisen tilan syvyys, japanilaisesta tilakäsitteistöstä. Tila-aika-käsite, ma, joka on lähtöisin shintolaisuudesta, on ajan myötä valjastettu tarkoittamaan sekä henkisesti että fyysisesti koettua

tilaa. "Alkuperäiseltä merkitykseltään se on hiljainen tauko musiikissa. Se on eräänlainen intervalli tilassa ja ajassa, jotka ovat yhteismitallisia. Intervallina voidaan kokea esimerkiksi kahden seinän välinen tyhjä tila." (Kaikkonen, 1999.) Tyhjä tila ei kuitenkaan koskaan ole täysin tyhjä, vaan pikemminkin täynnä mahdollisuuksia. "It is all about the life that occupies the space" (Matsumoto, 2020).

Ma tilan määreenä voidaan myös yhdistää ajatukseen ihmisestä tilan mittana. Myös tässä ma muuntuu sekä henkiseksi että fyysiseksi käsitteeksi. Arkkitehti Setsuo Hoshika käyttää ilmaisua 'human scale', selventäessään ma-käsitettä. Tässä yhteydessä ma (mittana myös ken) on 182 cm, joka on myös japanilaisen tatami-maton pituus. Tatami on kooltaan sopiva ihmisen nukkuma-alustaksi. Tatami on käytetty mitta myös esimerkiksi teehuoneen kokoa ilmaistaessa. (Hoshika, 2022.) Ma on näin nähtynä siis ihmiselle sopiva tila. Nykyarkkitehdeistä esimerkiksi Juhani Pallasmaa pohtii tilakokemusta ja ihmistä tilan mittana, tilassa olemisen fyysisyyttä. Tila koetaan kaikilla aisteilla, näkö ei ole ensisijainen eikä tärkein. Me vastaanotamme maailman ruumiillamme, "luonnollinen havainto tapahtuu koko keholla yhdellä kertaa ja on avoin aistien vuorovaikutukselle." (Pallasmaa, 2016, s. 33.)

Alan Fletcher, eräs Britannian tunnetuimmista graafisista suunnittelijoista, toteaa, että Ma asioiden välissä (tila, tauko, tyhjyys) on pikemminkin jotain kuin ei-mitään. Monet taiteilijat ja runoilijat ovat käsitelleet tyhjää tilaa kuin ainetta: Cezanne muotoili tilaa, Giacometti teki veistoksia "by taking the fat off space", Mallarmen runot koostuvat sekä sanoista että niiden poissaolosta. Isaac Stern on kuvannut musiikkia hiljaisuudeksi nuottien välissä. "Japanilaisilla on sana (ma) kuvaamaan tätä taukoa, joka antaa muodon kokonaisuudelle. Lännessä meillä ei ole sanaa eikä aihepiiriä. Vakava puute." (Fletcher, 2001, s. 369.)

On sanottu, että teehuone on japanilaisen ajattelun ja estetiikan tiivistymä. Teehuoneeseen liittyvät mielikuvat hämäryydestä ja pelkistyneisyydestä; tilasta, joka on tyhjä, kunnes teevieraat sen täyttävät. Teemaja on tyhjyyden tyyssija. (Salastie, n.d., s.50.) Hämärä valaistus ja tyhjä tila ovat virikkeiltään niin niukkoja, että niissä oleskeleva voi ilman häiriöitä keskittyä siihen, mikä kulloinkin ajateltavaksi tarjoutuu. Aistit terävöityvät ja herkistyvät. Tulee tilaa sellaiselle, joka virikkeiden paljoudessa häviää taistelun huomiostamme. Teemajan tyhjyys on hiljaisuutta myös katseelle.

Kuvataiteilija Komugi Andon tuntuma ma-käsitteeseen taas nousee sen käytöstä arkieleessä. Hän kertoo sen olevan hyvin tavallinen sana, joka voi kuvata monesti erilaista tilaa tai aikaa, usein toisen sanan liitteenä. Sitä myös käytetään yhä abstraktimmassa tauon merkityksessä, kuten jännittävään tilanteeseen liittyvässä kehotuksessa "ota vähän ma'ta", toisin sanoen: vedä vähän henkeä, tai: pidä pieni tauko. (Ando, 2022.)

Tilasta, joka on ihmiselle sopiva sekä konkreettisesti että henkisesti, puhuu myös aivotutkija Minna Huotilainen. Hän puhuu Satakunnan Kansan haastattelussa aivoystävällisestä ympäristöstä (ja työstä) ja sen edellytyksistä. Ylimääräiset ärsykkeet, vaikka kuinkakin tietoisuuden laitamilla, hajottavat keskittymistä. (Huotilainen, 2022, s. A12.) Ihmiselle sopiva tila tarvitsee ma-näkökulmaa jo suunnitteluvaiheessa.

3 TUTKIMUSMENETELMÄ JA PROSESSIN TAVOITTEET

Tämä opinnäytetyö on taiteellinen tutkimus. Kirjassaan 'Otsikko uusiksi' kirjoittajat hahmottelevat taiteellisen tutkimuksen ominaispiirteitä seuraavasti:

Taiteellinen tutkimus on vuorovaikutusta, yhdessäoloa, vaikka ketään muuta ei olisikaan paikalla. Se on tilan ottamista ja sen antamista, saapumista ja lähtemistä. Se ei ole suhde subjektin ja objektin, vaan subjektin ja subjektin välillä: katseet kohdaten, samalla pinnalla hapuillen. Taiteellinen tutkimus ei anna vastauksia, se ei ole täydellistä tai ristiriidatonta - ja tässä on nimenomaan sen mahdollisuus ja vahvuus. (Hannula ym., 2003, s. 13–14.)

Tutkimusotteeltaan opinnäytetyö on autoetnografinen ja tarkastelutapa fenomenologinen (tutkija on samalla myös tutkimuksen kohde). Autoetnografia on tutkimusote, joka sekä kuvaa että analysoi tutkijan henkilökohtaisia kokemuksia hänen pyrkiessään ymmärtämään esimerkiksi tiettyä kulttuurista ilmiötä. Tienari & Kiriakos erottavat au-

toetnografisessa tutkimusotteessa kaksi hieman toisistaan poikkeavaa lähestymistapaa, evokatiivisen ja analyyttisen. Evokatiivinen autoetnografia kulkee tieteen ja taiteen rajapinnalla ja kyseenalaistaa sen, nostaa keskiöön tutkimuksen subjektiivisuuden ja emotionaalisuuden. Analyyttinen taas painottaa yhteyksiä aikaisempaan tutkimukseen ja pyrkii teoretisoimaan tutkijan omiin kokemuksiin perustuvat havainnot. (Tienari & Kiriakos, 2020, s. 283–285.) Oman opinnäytetyöni voidaan katsoa sijoittuvan sekä evokatiivisen että analyyttisen alueelle, kuitenkin niin, että analyyttinen painottuu.

Fenomenologisessa menetelmässä korostuu kokemus ja kokemuksellinen, joka tutkijassa toiminnan kautta rakentuu. Houessou toteaa siteeraten Parviaista, että fenomenologinen ajattelu on ”reflektiivinen asenne maailmaan ja itseemme”. Siinä toimija ei katsele ja arvioi tilannetta ulkopuolelta, vaan on osallisena ja toimii siinä. (Housseou, 2010, s. 15.) Voisi ehkä sanoa, että fenomenologinen ajattelu on pikemminkin olemisen tapa kuin tehtävään rajattu tutkimusmenetelmä.

Sopivana käytännön mallina fenomenologiselle menetelmälle tutkimuksessa näyttäytyy toimintatutkimuksen spiraalimalli, jossa tutkija etenee kehämäisesti suunnittelun, toiminnan ja sen havainnoinnin, reflektoinnin ja taas suunnittelun kautta hiljalleen tutkimuksessaan eteenpäin. Toiminta antaa lisää tietoa, jonka pohjalta reflektoinnin kautta suunnitelma täsmentyy tai muuttuu, ja jälleen se testataan käytännössä. (Salonen, 2013, s. 16.) Tällöin myös aineiston analyysi sekä alkaa että tapahtuu osittain samanaikaisesti aineiston keruun kanssa, kuten Anttila toteaa kirjoittaessaan tutkimisesta ja tiedonkeruusta (Anttila, 2014).

Analyysin menetelmäksi tarjoutuu luontevasti abduktiivinen päättely. Siinä tutkija hallitsee tutkimansa aiheen ”edes jollain tavalla” (Anttilan ilmaisu), ja hänellä on myös teoreettinen ja tiedollinen esiymmärrys aiheesta. Anttila toteaa myös, että koska abduktio tarkoittaa haltuun ottamista, etäämmältä kaappaamista, tutkija voi ’kaapata’ jonkin hyvältä näyttävän, ilmiötä kuvaavan käsitteen, ja tarkastella sen merkitystä kokonaispäättelyssä. (Anttila, 2014.)

Opintojen alkuvaiheessa huomasin, että opinnäytetyön aiheeksi olin tiedostamattani valinnut lähes saman teeman, jota ryhdyin tutkimaan jo vuosia sitten, kun Englannissa

asuessani osallistuin Master's tutkintoon johtavan koulutukseen, jatko-opintoina kuva-aideterapiakoulutukseeni. Silloin opinnot jäivät kesken Suomeen muuton ja muiden olosuhteiden vuoksi, mutta todellakin: voin olettaa hallitsevani aiheen 'jollain tavalla' ja omaavani tiedollisen esiymmärryksen aiheesta.

Eväsojan Itämainen estetiikka -kirjan esipuheessa Pauline von Bonsdorff kirjoittaa kahdesta tutkimisen traditiosta, perinteinen vertaileva ja uudempi transkulttuurinen tutkimusote. Oma tapani lähestyä ma-käsitettä asettuu jälkimmäiseen. "Transkulttuurisen tutkimustavan syntyyn on vaikuttanut globalisaation prosessi, jolla tässä yhteydessä tarkoitan entistä nopeampaa ja moniulotteisempaa eri kulttuuripiirien vuorovaikutusta. Transkulttuurisen tutkimusotteen olennaisimpia piirteitä ovat moninapainen tapa hahmottaa maailma sekä ajatus eri kulttuureja läpäisevistä, yhdistävistä piirteistä." (Eväsoja, 2011, s. 7.) Jo vuonna 1995 termi transkulttuurinen tulee esiin Welshin pragmaattisessa kulttuurikäsitteessä, kun hän puhuu kulttuurisista vuorovaikutusprosesseista ja toteaa, että transkulttuurisissa verkoissa syntyy yhtäläisyyksiä, ja näin voidaan rakentaa yhteistä maailmaa (Welsh, 1995).

Transkulttuurinen näkökulma pitää kulttuurien välisiä vaikutteita luontevana osana kulttuurista kehitystä. Niinpä katson oikeudekseni kaapata ma'n omaan käyttööni!

Keskeisiä aihealueita tässä opinnäytetyössä ovat luova prosessi ja sen luonne, aika ja sen merkitys luovalle työskentelylle, reitittömäinen vetäytyminen ja hiljaisuus (tähän viittaa japanilainen ma-käsite). Aineisto kerätään pääosin muistiinmerkintöinä prosessin kuluessa, samalla kokemusta reflektoidaan jo julkaistujen tutkimusten ja muun lähdemateriaalin valossa. Prosessin tavoitteena on selkiyttää omaa työskentelyotettani ja samalla tutkia, millaisessa olosuhteissa työskentelyni luonnikkaimmin ja itselleni sopivimmin tapahtuu. Prosessin kuluessa on mahdollista löytää niitä tekijöitä, jotka näyttävät asettuvan esteeksi luovalle prosessille ja näin raivata tilaa sujuvammalle työskentelylle.

4 TUTKIVAN TAITEILIJAN PROSESSI

4.1 Aineiston keruu: ”tauot” työn rakenteena

Aineisto tämän opinnäytetyön kokemukselliseen osuuteen kerätään runsaan vuoden kuluessa pääosin taiteilijan omalla työhuoneella, osin myös Porin taidegraafikoiden pajalla tapahtuvien työskentelyjaksojen puitteissa. Työskentelystä pidetään päiväkirjaa, josta kootaan havaintomateriaali reflektiivistä tarkastelua varten. Päiväkirjamerkinnät ovat tekstin sisällä kursivilla.

Tavoitteena on tutkia, miten selkeästi määritelty, luovaa työtä varten erotettu ajanjakso vaikuttaa työskentelyyn. Mahdollistaakseni tämän olen määritellyt seitsemän jaksoa, jolloin pyrin minimoimaan keskeytykset ja arkiset harhapolut ja asettumaan rauhassa työhuoneelle. Koska olen koko työurani tehnyt toisissa puitteissa, on edellä kuvattu työskentelyote ollut tavattoman vaikea toteuttaa ja kuitenkin tuntuu siltä, että se olisi välttämätön luovan prosessin kannalta. Näitä luovan työn jaksoja kutsun tauoiksi, koska ne on pyritty raivaamaan vapaiksi, arjesta erotetuiksi ajanjaksoiksi. Ne ovat taukoja luovaa työtä varten.

Tauon optimaaliseksi (ja todennäköisesti mahdolliseksi) pituudeksi olen määritellyt keskimäärin seitsemän päivää. Ihanteellisessa tilanteessa kaikki seitsemän päivää ovat ajallisesti peräkkäin, ilman tarpeettomia välipäiviä, jotka kuitenkin aina muuttavat prosessia.

4.2 Taustalla olevan tutkimuksen vaikutus prosessiin

Sekä ennen taukojen aloitusta että niiden lomassa olen tutustunut aiheesta tehtyihin tutkimuksiin. Luovan prosessin kulku vaikuttaa joiltain osin noudattavan tietynlaista rytmiä, mutta samalla siihen luonnollisestikin vaikuttavat sekä taiteilijan persoonallisuus että hänen elämäntilanteensa. Tämän toteaminen jo ennen prosessin alkua tuntuu tärkeältä, muutoin voisi olla vaarana huomaamatta asettua oletettuihin puitteisiin ja vain todentaa se, mitä tutkimukset ovat havainneet. Nyt itselläni ei ole esioletusta siitä,

mitä tulee taukojen aikana tapahtumaan. Prosessin kuluessa olen muutaman kerran havahtunut huomaamaan, että juuri kokemani ja juuri lukemani asettuvat kauniisti rinnakkain; tutkimus, jota olen lukemassa, vahvistaa jotain, minkä arkikokemukseni on juuri minulle kertonut.

Taustalla olevista tutkimuksista näyttäisi nousevan keskenään samankaltaisia teemoja joihinkin käsitteisiin liittyen, ja huomaan yhä enemmän viehättyväni japanilaisesta tavasta ymmärtää ma - nimittäin taukona, tilana ja hiljaisuutena, jotka usein mainitaan luovan prosessin edellytyksinä. Tutkimusten perusteella voi myös päätellä, että luova potentiaali ei edellytysten puuttuessa katoa, mutta tullakseen aktiivisesti käyttöön se tarvitsee sekä ajallisesti että tilallisesti soveltuvat puitteet. Psykiatri Donald Winnicott kirjoittaa luovan tapahtuman varhaisista ilmentymistä puhuessaan leikistä. Hän kuvaa lapsen ja hoitavan aikuisen välistä turvallista tilaa mahdollistavaksi tilaksi (potential space). Se on tila, jossa lapsen on mahdollista jättää ulkoinen maailma aikuisen käsiin, ja keskittyä leikkiin. Leikissä lapsi luo jotain, joka ei ole vain sisäpuolista (hänen mielessään), eikä vain ulkopuolista realiteettia, vaan tapahtuu tilassa niiden välissä. Tämän kaltaisessa mahdollistavassa tilassa tapahtuu kaikki luova toiminta. (Winnicott, 1985, s. 118.) Ihmisen kyky luovuuteen ei katoa silloinkaan, kun olosuhteet pakottavat odotamaan, näin Valojärvi lohdullisesti toteaa (Valojärvi, 2022, s. 241). Tämä myös vahvistaa tarveani tutkia sitä, miten prosessi omalla kohdallani parhaiten mahdollistuisi.

4.3 Aineistojen integroiminen kokonaisuudeksi

Taukojen aikana tekemistäni muistiinpanoista muodostuu aineisto, jota opinnäytetyön raportissa kirjaan kronologisesti, tauko tauolta. Tässä aineistossa on jo mukana muutama sellainen huomio taustalla olevista tutkimuksista, joka siinä tauon kuluessa on spontaanisti noussut mieleen. Taukojen kuvauksen jälkeen kirjaan ajatuksia kuljetusta matkasta. Koko prosessin reflektio on omana lukunaan, jossa pohdin opinnäytetyötaivaaltani ja tutkin, miten se peilautuu alan kirjallisuuteen ja tutkimukseen.

5 SEITSEMÄN TAUKOA

5.1 Seitsemän taukoa, eli kuinka kaappasin ma'n

Lähden seitsemän tauon matkalleni tietämättä tarkalleen, mitä edessä on. Odotan mielenkiinnolla, millaisiksi muodostuvat ma-ulottuvuudet, joihin olen päättänyt astua.

5.1.1 Ensimmäinen tauko: vuori näköpiirissä

Tästä se lähtee! Uuden edessä mieli on hiukan hämmentynyt. Miten aloitan matkani seitsemän tauon läpi - sillä matkalta, tai pikemminkin vaellukselta, se tuntuu. Tavoite vaikuttaa selvältä, mutta on samalla täysin levällään: haluan selvittää, miten nämä oman taiteen tekemiselle tietoisesti erotetut jaksot vaikuttavat omaan taiteelliseen työhöni. Siis ei muuta kuin matkaan! (Päiväkirja 18.1.)

Aasialaisessa perinteessä oppiminen käsitetään tieksi ja tieto vuoreksi, toteaa Pauline von Bonsdorff esipuheessaan kirjaan Itämainen estetiikka, ja jatkaa: "Tälle korkealle tiedon vuorelle vie monta tietä: voi halutessaan valita turvallisen, jo tallatun polun tai syrjäisen sivupolun, jonka varrella odottaa seikkailuja ja riskejä" (Eväsoja 2011, s. 16). Koska näkymä on toistaiseksi niin sumun peitossa, etsin itselleni polun, jossa on tienviittoja: liityn opinahjoni tarjoamaan kokeellisen grafiikan kurssiin, jonka voi suorittaa omalta työhuoneelta käsin.

Kurssin tehtävänanto on itselleni sopivan väljä, mutta antaa samalla puitetta työskentelyyn. Hakeutumalla kurssille varmaankin tunnustan itselleni, kuinka vaikea on piirtää työskentelylle puite ja pitää siitä kiinni. Tarvitsen ainakin tässä vaiheessa ulkoisen liikkeelle sysääjän. Tässäkin löydän kaikupohjaa aasialaisesta taiteiden filosofiasta, jossa oman tiedon ja taidon rajallisuuden näkeminen ja tunnustaminen on tärkeä teema (Eväsoja 2011, s. 17). Tosin tämä lienee tärkeää elämässä ylipäätään, maanosasta ja ammatista riippumatta.

Ensimmäisen tauon rajat piirtyvät siis tehtävän mukaan, annettu aika on viisi viikkoa.

Aluksi asetetaan oma tavoite. Itselleni tyypilliseen tapaan lähden liikkeelle löydetyistä, huomioni kiinnittäneestä esineestä: hieno, vanha, hioutunut puunrungon osa, maastossa lojunut sahausjäte. Näen sen uurteissa maisemallisen elementin, veteen kuvastuvan kallion. Siinä tarjoutuu siis tavoite. Ja tuleepa mieleeni jo kauan sitten lukemani toteamus: jokainen näkee sitä, mitä hänen täytyy nähdä. Minä tarvitsen avaria näkymiä, joissa silmä ja mieli voivat levätä. Sellaisenpa tästä luon!

Kuva 1. Vedos löytöpuulta ja siihen tehty työn hahmotelma

Seuraa testailua, erilaisten paperien soveltuvuuden kokeilua, oikeiden värien pohtimista, ja sekä aikaa että materiaaleja kuluu! Kovin vaikuttaa taaskin syrjäiseltä sivupolulta, joka on riskeillä reunustettu; mutta sehän on itselleni tyypillinen tapa kulkea kohti päämäärää. Ensin on kokeiltava, vasta sitten tiedän, mikä toimii. "Virheen sattuessa improvisoidaan, ja näin voi syntyä oivalluksia, joista syntyy myöhemmin mestariteoksia" (Eväsoja 2011, s. 17). Mestariteoksiin on vielä matkaa, mutta tämäkin työ etenee, vaihe vaiheelta. Osa testausmielessä työhön valituista papereista toimii huonosti, väripinta ei toistu kauniisti, ja ne jäävät odottamaan laatikkoon saateajatuksin: tästä voin vielä kehitellä jotain. Siinäkin, mikä näyttää toimivan, on ongelma. Ja huonoin aika ratkaista ongelmaa on kello kolme aamuyöllä!

En kyllä. Yritin yöllä ratkaista kuvajaisvedoksen ongelmaa, en keksi, taidan tehdä suunnitelman B, kartonkigrafiikkaa, uusi alku...näin jopa unta grafiikanryhmästä!

(Päiväkirja 10.2.) Seuraavana aamuna: *Palasin suunnitelmaan A. Järjestin huoneen uudelleen, vähitellen sinne on hiipinyt vähän ma-tunnelmaa - että ei ole kiire, että ei tarvitse tulla valmista (vaikka tarvitseekin), että on tilaa, on aikaa, on mahdollisuuksia.* (Päiväkirja 11.2.) Ja aurinko alkaa lämmittää huonetta! Vaihe vaiheelta vedos valmistuu.

Kuva 2. Tyyni (40x30) Valmis vedos, puupiiirros

Tämän tauon keskeinen, tärkeä löytö on se, että vieläkin tuntuu hyvältä viipyä pienellä työhuoneellani. Hiukan huolissani odotin sitä, miltä tuntuu päivä päivältä palata työhuoneelle laattoja ja värejä pyörittelemään, ja tämä 'tutkimustulos' täyttää mieleni tyynällä ilolla: aina, kun avaan oven ja astun huoneeseen, tuntuu siltä kuin tervehtisin rakasta ystävää. Vaikka ensimmäinen tauko ei tuottaisi muuta tulosta, tämä jo riittää!

5.1.2 Toinen tauko: uusi muusa

Toisen tauon olen merkinnyt alkaneeksi 28.3. Olin työskentelemässä grafiikanpajalla, ja samaan aikaan paikalla oli toinen graafikko samantyyppisissä puuhissa. Totesimme,

että intressimme ovat hyvin saman suuntaisia, mielenkiintomme kohteet ja kysymykset kulkivat samoja latuja. Niinpä virittelemme yhteisen projektin! Valo kuvan tekijänä. Sillä sitten näyttelyaikaaa hakemaan! Paljon kiinnostavaa löytyy siltä suunnalta: syanotypiat, polymeerigravyyri, anthotypia. Toisaalta tutkittavaa on niin paljon, että suunnan löytäminen ei ole helppoa. *Vaikea on löytää oikeaa vaihdetta. Lenkipolulla mietin nahanluontia, syano- ja anthotypialla ja kotitekoisella musteella...* (Päiväkirja 28.3.) Laitan joitakin syanotypioita valottumaan.

Seuraavana päivänä grafiikanpajalla: *Leikin syanotypialla, tietenkin tyyliin 'entä jos'. Eilisten valotusten uudelleen työstämistä, lisää herkistettä joihinkin kohtiin ja valotusta; toiselle valutusjälkiä tuoreella herkisteellä, vielä vähän vettä. En tiedä, miltä lopputulos näyttää, mutta tämä työvaihe on hienon näköinen!*
Ikkunan läpi noin 10–20 minuuttia. Pilviä seilaa. (Päiväkirja 29.3.)

kuva 3. Syanotypia työvaihe

Tämä tauko jatkuu seuraavalle viikolle. Tuntuu siltä, että taukoa ei voi katkaista kesken teeman. Jatkan syanotypioiden ja kotitekoisen musteen parissa. Testaan abacopaperia (banaanikuidusta valmistettua), valotan männyn oksia uv-valon alla, olen väsynyt enkä usko, että mikään toimii.

Tulen vissiin siihen tulokseen pikkuhiljaa, että parhaat tulokset olen vuosien varrella saanut hitaan, keskittyneen työn tuloksena. Niin kuin japanilainen vesiväripuupiirros. Kesti tehdä, mutta hyvä tuli. Pitäisikö ottaa seuraavan tauon aiheeksi: hitaus! (Päiväkirja 4.4.)

Mieleen nousee taiteilija-haastattelu kirjassa Luova tauko. Säveltäjä Tuomas Kantelinen toteaa, että väsyneenä ei kannata aloittaa, on eri asia aloittaa pirteänä ja jatkaa vaikka kuinka kauan. Hän lisää vielä, että jaksamiseen auttaa se, että on hyvällä tuulella! (Kantelinen, 2018, s. 87) Tässä notkelmassa on vaikea luottaa siihen, että tie, joka selkeimmin kutsuu, vie jonnekin. Valojärvi puhuu luomisen prosessia tutkiessaan näistä vaiheista, joissa usko omaan tekemiseen on kateissa. Hän erottelee kaksi eri vaikeusastetta (Valojärvi, 2021, s. 223) tämä notkelma onneksi ei taida olla kovin syvä. Tämä tauko jatkuu seuraavalla viikolla.

Luulin, että mistään ei tule mitään, mutta kaikenlaista tuli! Paras vahinkopaperista...valotin sen ja onnistuin saamaan huuhtelusta ehjänä. Pleased! (Päiväkirja 7.4.)

Laukussani oli syanotypia-liuosta vuotanut paperille ja jättänyt mielenkiintoisen jäljen, tietenkin kokeilin, miten sen työstäminen onnistuisi. Sinä päivänä kaikki tuntui sujuvan. Muistiinpanoista kuitenkin näen, että huhtikuun loppu oli väsynyttä ja tehotonta, epäilin, että olin saanut koronan x-variantin vaivoikseni. Myös kaikki tietokoneen tuijottelua vaativa työskentely alkoi tuntua todella väsyttävältä ja se söi yleistä jaksamista.

Seuraava muistiinpano kertoo vaikeudesta löytää suuntaa, ja samalla tarpeesta löytää näkemys siitä, mitä nyt on menossa.

Pyöräilin takaisin Torajärveltä (jäänlähdön draamaa seuraamasta) ja mietin aukkoisuutta. Aika konkreettisesti taisin työstää oman luovan prosessini aukkoisuutta, kun sen lysähtäneen ruoko-astian yritin korjata...olenko nyt siinä kohdassa - toisen ja kolmannen tauon välissä, että otan esiin jotain, mikä on jäänyt kesken ja aukkoisuuteensa lysähtänyt, ja katson, onko siinä vielä ainesta? Kädet tietävät ennen kuin ymmärrys tavoittaa. (Päiväkirja 24.4.)

Seuraavan tauon aloittaminen myös kertoo vaikeudesta asettua. Toukokuun alussa oli yritystä.

Huomenna! Kolme päivää työh...ou nou, keskiviikkona on mentävä kaupunkiin...kuinka voi olla näin vaikeaa tämä taukojen järjestäminen! (Päiväkirja 2.5.) Olen miettinyt ns. koettua aikaa ja todennut, että en saa siitä otetta jos ei ole jonkinlaista 'muusaa', pientä pakotetta. Ja seuraavana päivänä: Pajalla. Koettua aikaa mukavasti! Ei kiirettä, aurinko tekee töitä ikkunan läpi...aurinko tekee työnsä kohtuullisesti. Huomaan että usein...

Aina

tulee

jotain, joka keskeyttää ajatukset ja tekemisen. (Päiväkirja 4.5.)

Muistikirjan seuraavilla sivuilla on luonnoksia mahdollisista teoksista ensi kesälle jo aiemmin sovittuun näyttelyyn. Ne selvästi hiukan painavat mieltä, vaikka ovatkin itessään tervetulleita tavoitteita. Onneksi meitä on tässä näyttelyssä kolme tekijää, kollegoita samasta koulutuksesta.

5.1.3 Kolmas tauko: tarjolla paniikkia ja epätoivoa

Seuraavat muistiinpanot alkavat vasta toukokuun lopulta. Niissä kuvastuu jotain sellaista prosessin vaikeutta, johon usein kompastun. Näin olen kirjannut:

Mihin lie aika mennyt...No, must-do aikaa puutarhassa, yritystä lukea ja pohtia...ja sen miettimistä, miksi on niin vaikea asettua taidetyön ääreen. Työhuoneella vastassa erinäisiä aloitettuja projekteja: monotypian alku, ecoprinting 'mitä näille sitten tekisi' -aihioita, keskeneräisiä ja jumittuneita laattoja ja vedoksia. Miksi on niin vaikea saada ehyttä ja kokonaista? Miksi aikani on niin pirstaleista, työni samoin? Ehkä pelkään asettua ja ryhtyä tosissaan selvittämään, voinko saada aikaan jälkeä, josta oikeasti itse pidän. En uskalla kysyä, onko minusta oikeasti siihen, taiteilijuuteen... (Päiväkirja 25.5.)

Seurasi yritys laittaa itseni ruotuun.

Nyt yksi projekti, ja se suunnitelmasta valmiiksi. Syteen tai saveen. Aamulla tuli mieleen kivi. Meressä. Siitä lähdetään. Syteen tai saveen. Aloitan siivouksella - siitähän aina pitää aloittaa. Josta seuraa: mitäs täällä laatikoissa onkaan? Josta seuraa hetken epätoivo: niin paljon osastoa 'tätä voi vielä käyttää johonkin!' Onneksi kuitenkin silmiin osui myös jotain, joka sopii aamun ajatukseen, ja siitä lähdän liikkeelle. (Päiväkirja 25.5.)

Parin päivän kuluttua olin työhuoneellani, mietin prosessiani. Kerroin itselleni, että tärkeää ei ole päämäärä vaan kulku. Prosessi, matka, vaellus. Ehkäpä tämä opinnäyte on sen kysymistä, kuinka ja kuinka kauan haluan kulkea. Mitä tämä kulkeminen itselleni on? Juuri nyt halusin työstää pari vanhaa aihiota valmiiksi. Ulkona paistoi aurinko.

Pientä epätoivoa. Etsin yhtä laattaa, piti siinä käydä läpi laatikollinen tavaraa. Voi ei, kaikkea tätä! Pitäisikö surutta laittaa roskiin kaikki vanha, osittain hyvä, potentiaallinen...?! Osa roskikseen. Yhteen ei-niin-vanhaan jatkotyöstämistä, ei tullut hyvä. Roskiin. (Päiväkirja 30.5.)

Seuraavana päivänä tunnelma on parempi. Turkulaisesta galleria Joellasta oli tullut postia, meidät (pajalla työskentelevä kollega ja minut) toivotettiin tervetulleiksi näyttelyä pitämään ja kuinkas ollakaan, samalle ajalle kuin kesän jo aiemmin sovittu näyttely! Olen kirjannut, että en tiedä, olisinko iloinen vai kauhuissani; kuitenkin tästä kutsusta ei tee mieli kieltäytyä. Uskon tämän vaikuttavan luovan prosessini luonteeseen, tekemiseen tulee uudenlainen sävy. Nyt olisi saatava jotain oikeasti valmiiksi asti, eikä näyttely-ideamme ole helpoimmasta päästä! Mutta toisaalta, tämän tiimoilta on jo jokunen viikko töitä tehty. Yhä on vaikea tehdä sellaista, jonka itse ilolla kelpuuttaisi. Päätän ajatella, että aikaa on.

Siispä tartun aiempaan ajatukseen kivistä, vaikka se ei näyttelyn teemaan liitykään. Haluan pysytellä edes muutaman hetken yhden ja saman työn parissa. Hion laatasta puun syyt esiin, hiukan hankalasti se sujuu, mutta ohuelle paperille vedostaessa kyllä

onnistuu. Kokeilen yhdistellä sitä joihinkin vanhoihin aiheioihin, ei näytä hyvältä. Laattaa työstäessä minua miellyttää mustan muodon selkeys, valkoisten urien yksinkertaisuus. Kummallista, minä, joka aina miellyn utuiseen, hämärään, pehmeään. Näen unta nuoresta naisesta, johon minun pitäisi tutustua, mutta en ole varma pidätkö hänestä lainkaan. Jungilainen anima, luova puoleni, joka vieläkin on niin epävarma olemisestaan?

Kuva 4. laatta, josta puun syyt hiottu esiin. Shina vaneri

Anna Retulainen sanoi minulle tänään ylen uutisissa, että "pitää voittaa tunne, että ei keksi mitään, eikä saa maalattua mitään". (Päiväkirja 5.6./yle.fi/kulttuurivieras)

Jatkan hiomista, nyt isoa laattaa, kivelleni mereksi. Puun syitä on hankala saada esiin, ja vedostusjäljestä tulee nuhruista. Moitin itseäni, pöljä tekee noin isoa! Miksi en osaa tehdä pientä, se kävisi nopeammin ja olisi kaikin puolin järkevää. Sadepäivä, juon kupillisen teetä ja saan idean: teepussipaperille kuvia teeyrteistä! Monta pientä. Kuiva-neulaa. Kesän kuluessa. Alan tallettaa teepussipapereita. Voi ei, taas harhapolku. Samalla luen kirjaa japanilaisesta kulttuurista. Esipuheessa mainitaan, että siellä vene on kuoleman symboli (niitä usein on vedoksissani), vuori symboloi hautaa, ja iso kivi vuoren symbolina erottaa elävien ja kuolleiden maailmat. Siis kahden maailman rajalla. Kappas vaan! Veneitä ja vuoria ja isoja kiviä. Missä olenkaan?

5.1.4 Neljäs tauko: aika kortilla

Juhannuksen alla päättelen, että ensi kesän Turun näyttely on ottanut kolmannen muusan tehtävät.

Laskut hiukan sekaisin...taitaa olla tauko numero neljä alkamassa. Painetta kehittelin ihan itse, kun ensi kesälle järjestyi kaksi näyttelyä, ja Joellaan luvattiin hakemuksessa hommia, jotka periaatteessa vaativat luonnonvaloa! Joten kyllä se suuntaa taukojen sisältöä. Taitaa olla kolmas muusa. Tänään laitoin muhimaan ihka ensimmäisen klorofyllivedoksen. (Päiväkirja 21.6.)

Olin nähnyt puun lehdelle vedostetun valokuvan ja ihastunut. Pitihän siitä ottaa selvää, miten moinen tehdään, ja tämän kolmosmuusan tiukan katseen alla testasin menetelmän toimivuutta. Olihan kesä valoisimmillaan, lehdet tuoreimmillaan ja olosuhteet kohdillaan. Ensimmäinen koe ei onnistunut, ja päätin että valotusaika oli liian lyhyt. Ja huomasin myös, että unohdan kirjata prosessia muistiin silloin, kun tekeminen on mielenkiintoista ja tempaa mukaansa. *Juhannus! En malttanut olla laittamatta uusia klorofylli-ehdokkaita: päärynän ja sireenin lehdet, 5 tuntia, päärynässä ei mitään(!) mutta sireenissä aika hyvät vedokset. Kuvasin yhden ennen kuin laitoin kuivumaan painon alle, niin näen, muuttuuko kuivuessaan. (Päiväkirja 24.6.)*

Kuva 5. klorofylli-vedos sireeninlehdelle

Olin löytänyt Victoria & Albert -museon uuden valokuvan keskuksesta ohjeet lehtivedoksen käsittelyyn. Valotusajan määrittely oli kuitenkin konstikasta, koska tietenkkin uv-säteilyn voimakkuus vaihtelee päivästä ja maasta toiseen. Samalla työstin jo aiemmin tehdyille syanotypia-pohjalle varjovedosta, jossa toivoin hitaasti liikkuvan varjon luovan kiinnostavia, epäselviä rajoja. Ja huomasin taas painivani aikakysymyksen kanssa.

Kyllä ei jaksa ajatella kunnolla, kun on niin kuuma (+32!). Silti en ihan malttanut olla mitään tekemättä: varjovedos ja pari klorofylli testiä taas. En vain meinaa malttaa antaa niiden olla...enkä meinaa malttaa itse olla. "Have you lost the art of being?" sanoi John tässä joku päivä. Jotenkin olen hätäinen, tuntuu että pitäisi jo saada edes jotain kelvollista aikaiseksi... (Päiväkirja 30.6.)

Pitäisinkö heinäkuun lomaa? Näin päätin, ja alkoi tuntua oikeasti tauolta! Tauko tauoista. Heinäkuun alkupuolella olen kirjannut, että nyt koettu aika virtaa mukavasti ja vailla kiirettä, olen voinut ajatella taidetöitä vailla painetta. Ja huomasin ajattelevani niitä koko ajan, jossain mieleni sopukoissa. Sitten alkoivat sateet, tulivat vieraat, valtasivat työhuoneeni. Tuli tunne kiireestä. Annoin itselleni neuvon: Muista kävellä hitaasti. Ehdit huomata.

Neljännän ja viidennen tauon välisenä aikana, eli lomavyöhyykkeellä, huomasin todellakin olevani loman tarpeessa. Aktiivista taukoihin kuuluvaa tekemistä pyrin välttämään, mutta huomasin aiheiden kuitenkin liikkuvan mielessä. Määrittelin henkisen sijaintini kahden partaan väliin: rättiväsy-parras ja epätoivo-parras. Muistiinpanoihin olen kirjannut näin: *Liian paljon kaikkea ja liian vähän vapaata hengitystilaa = rättiväsy-parras. Kokeilen sitä sun tätä ja ai toikin on niin mielenkiintoista ja mitä jos tekisikin noin, ja kuinkahan se tälle paperille...ja sitten paikat täynnä vaiheessa olemista ja sitä sun tätä hajavedosta = epätoivo-parras. Päiväkirja 14.7.)*

5.1.5 Viides tauko: sirpaleita

Mahtipontisesti julistan viidennen tauon alkaneeksi elokuun kahdeksantena. Optimistina (kerrankin!) uskoin, että riittää venytellä sitä kahden viikon ajalle, siinä löytyisi tarpeeksi ma-tiloja. Vähintään neljä päivää oli tavoitteena. Kuinkas kävikään?

Näytti jälleen koostuvan palasista. Mietin jo tauon peruuttamista, mutta muistutin itseäni Hirvosen tekemästä havainnosta, kun hän tuskaili luovuuden mysteerin äärellä: asiat ovat lopulta aika yksinkertaisia. Luova prosessi lähtee liikkeelle jostain, joka vain alkaa kiinnostaa, ja sitten sitä lähtee tutkimaan. (Hirvonen 2018, s.51) Tässä tauossa tuntui olevan luovan prosessin ainekset, mutta aika-tilan jouduin sirottelemaan muun tapahtumisen rakoihin. Mikä kiire? Eteneekö prosessi tälläkin tavalla? Pohdin, tuleeko sutta, jos yritän keskittyä muun tapahtumisen lomassa, putoanko syvemmälle epäilysten notkelmaan, josta juuri olin löytänyt hiukan avarammalle?

Totesin, että kesä ei ole optimaalista aikaa keskeytymättömän luomisajan erottamiselle. Kaikki on niin kiihkeää että ei tunnu ehtivän mitään: kasvukausi, sosiaalinen elämä, kaiken ihastelu. Ja kuitenkin nyt juuri on työtoveri aurinko auliina paikalla! Siispä syanotypiat kehkeytymään, yksi keskelle perunaviljelmää, toinen raparperinlehden alle. Pidin tuloksista ja päättelin, että se osittain johtui hyvin nukutusta yöstä. Olin hereillä ja hyvällä mielellä. Ja samaan aikaan aurinko teki töitä, syanotypiat valmistuivat, ja klorofylli-prosessi oli käynnissä lasilevyn alla. Kyllä on ihmeellistä, kun kuva itseksensä kehkeytyy!

Päätin olla pikkuisen järjestelmällinen ja tehdä suunnitelman, välttääkseni vierailuja paniikki-partaalla. Tauon loppuosan työskentelin grafiikanpajalla, tavoitteena sarja samalla menetelmällä tehtyjä töitä: monotypia-syanotypia yhdistelmiä, yhteensä kuusi, aina kaksi rinnakkaista paksulle japaninpaperille. Prosessin edetessä totesin, että valitsemani paperi ei toimi syanotypiassa, jossa sen joutuu kastelemaan. Paperi rypistyi, taittui... Ja sitten: *Olen ruvennut pitämään niistä rypyistä... ja tehnyt lisää. Niitä, jotka "ei toimi"! Vähän niin kuin että ähäkutti...* (Päiväkirja 1.9.) Ennen seuraavaa taukoa lueskelin luovien ihmisten kertomuksia omista prosesseistaan, mietin työhuoneeni kaaosta ja kysyin itseltäni: mitä ihmettä tästä tulee? Oli syyskuun alku, työtoveri aurinko majaili pilviverhon takana, oli kylmä. Hiukan kollegiaalista lohtua löysin Valo-

järven muistiinpanoista, joissa hän toteaa, että kyvyttömyys nauttia luomisen prosessista ja omien kykyjen epäily olivat toistuva teema hänen prosessipäiväkirjassaan (Valojärvi 2021, s. 114). Minulla on tunne, että nyt olisi astuttava jonkin kynnyksen yli; olisi katsottava toisin, lakattava jostain, otettava omaksi - astuttava kynnyksen yli.

Totesin, että viides tauko oli hajonnut sirpaleiksi, jotka kylläkään eivät olleet turhia, mutta eivät tarkkaan ottaen suunnitelman mukaisia. Istuskelin työhuoneella ja mietin, mitä mahtaisiin tehdä, jos ei olisi painetta tuottaa jotain kelvollista määritellyn teeman puitteissa, annettuun aikaan mennessä. Kysyin itseltäni, mikä minua kiehtoo?

Ääreisnäkö! Sumuinen havainto, utuinen kuva; varjot ja heijastukset - jotka siis kertovat jostain olematta sitä oikeasti, kertovat aiheuttajastaan ilman, että se on näkyvässä. Hienovaraiset vihjeet, hiljaiset. Pelkkä, karsittu. Tätä kohti? Mutta miten? (Päiväkirja 21.9.) Tämä jäi viidennen tauon löydöksi. Tärkeä kysymys, tosi vastaus ja pohdittavaksi jäänyt jatkokysymys.

5.1.6 Kuudes tauko: Meinaamo

Yhä useammin olen löytänyt itseni grafiikanpajalta. Pari vuotta sitten meillä oli kahden kollegan kanssa tapana pitää pajapäivä kerran viikossa, yhteistä työskentelyä mutta jokainen oman projektinsa parissa. Nyt osuimme taas pajalle samaan aikaan, ja päätimme elvyttää tämän tradition, olivat kuulemma sitä jo tovin meinanneet. Siispä Meinaamo, keskiviikkoisin! Siitä päätin muodostaa yhden tauoistani, omin tavoittein. Tavoite on olla paikalla, joka keskiviikko. Kaikki muu on tavoitteista vapaata lainehdintaa, väljää luomisen tilaa. Tämä tuntui hyvältä! Ensimmäisen Meinaamo-päivän keskeinen toteamus: En kyllä ikinä haluaisi tehdä tilaustyötä! Kamala vankila.

Lokakuussa otin esiin suuren raparperinlehden, joka kesällä oli kasvimaani kiistaton valtias, ja siksi ansaitsi tulla jotenkin arvokkaasti hyvästellyksi. Olin sen prässännyt imupahvien välissä, ja mietin, miten muutan sen painolaataksi. Testasin kollografiamenetelmiä, soveltaen, sillä kuivunut suuri lehti on hauras käsitellä. Vahasin sen ja liimasin jäykälle paperille. Sitten vain lehti Meinaamoon ja vedostuskokeilut käyntiin. Käytin vesiliukoisia painovärejä, enkä halunnut vastustaa kiusausta lisäkokeiluihin. Esimerkiksi miten käyttäytyy vedos, jos ruiskutan siihen vettä ennen kuin se on täysin

kuivunut? Valuihan se! Niin kuin lehti oli jo luovuttanut ydinmehunsa, niin teki nyt vedos. Tätä voi käyttää hyväksi jossain.

Kuva 6. Oodi raparperinlehdelle. kolografia, 74x54

Ihmeekseni raparperinlehti- laatta kesti muutaman vedostuksen. Pikku hiljaa siitä irtosi palasia, ja lopuksi, viimeisen vedoksen jälkeen ja kaikkensa antaneena se pääsi lepoon pajan suureen roskikseen.

Meinaamossa käydään hyviä keskusteluja; tekemisen solmukohdat, menetelmien mutkat ja päivän mielentilat käsitellään. Yhdessä pohditaan ratkaisuja, mutta myös tila itsekseen hautomiselle löytyy. Olen pitänyt kiinni meinaamo-tavoitteestani olla paikalla joka viikko, mutta toisinaan olen joutunut vaihtamaan päivää. Tässä ainakin yhdellä tavalla toteutuu haluni osata asettua johonkin projektiin pitkäjänteisesti, harhautumatta alituisille sivupoluille.

5.1.7 Seitsemäs tauko: hengitän

Seitsemännen tauon aloitan tietoisella päätöksellä sisällyttää siihen huomattava osuus ulkona käyskelyä. Huomaan olevani ankarasti sen tarpeessa, ikään kuin jokin minussa olisi nälkännyksissä, jäänyt vaille välttämätöntä ravintoa, ja se ravinto löytyisi vain ulkoa luonnosta.

On marraskuu, ja nyt ymmärrän, miksi Pallasmaa puhuu ihon silmistä. Tässä hämärän kosteassa päivässä on koettava maailmassa-olo iholla. Tekee mieli painaa kasvot sateenkosteaan sammaleeseen, että muistaisin että olen. Das Dasein nousee mieleen yhä useammin, pitääkö hakea Heidegger kirjastosta! (Päiväkirja 25.11.)

Keholla on omat tapansa alleviivata tärkeitä asioita: seitsemännen tauon keskeytti flunssa, joka jatkui keuhkoputken tulehduksena. Hengityksen merkitys ei päässyt unohtumaan! Joulukuulla tauko käynnistyi uudelleen, kävelyllä. Tuntui tärkeältä nyt saada vain kävellä, ilman muuta agenda kuin kuulostella, missä olen. *Ja tätä paikkaa on vaikea pukea sanoiksi. Olen miettinyt sitä Heideggeria ja olemista, das Dasein, jotenkin löydän itseni sen ääreltä kun maltan pysähtyä, oman olemiseni ääreltä, syviä kerroksia, oman olemiseni ja ei-niin-olemiseni historiaa, jotain aivan nuorta ja tuoretta ja ohutnahkaista, elossa, tuskin kuuluva ääni, ei taida olla vielä ääntä mutta elossa on ja havaittu, täältä ääreltä tunnistettu. Ja mieleen taas palautuu alku-uni melkein kuolleesta mutta havaitusta ja elämään pelastetusta eläimestä (minä ja pieni tyttö pelastajina), joka sitten raivokkaasti etsi ravintoa kun oli eloon havahtunut! (Päiväkirja 5.12.)* Tämän unen näin juuri ennen opintojen alkua, ja se on hyvin tiivistänyt sen, mitä opinnot minulle merkitsivät: luovuuteni etsimistä, herättelyä ja ravitsemista. Työhuoneen ikkunalla keramiikka-hahmoni yhä kantaa aarretta.

Joulukuun puolella välissä olen kirjannut seuraavan taukopäivän. Harmitti melkoisesti bronkiitti, joka oli katkaissut marraskuisen tauon, harmaat hämärät päivät olisivat niin hyvin sopineet taustaksi hengittelylle ja olemisen tunnustelulle, tauoksi tarkasti näkemisestä. *Kuka se sanoikaan, että ääreisnäkö on näköaistin alitajunta. Se antaa tilaa miellelyhtymille eikä kuormita uusilla ärsykkeillä. Kai. Joku taika siinä on, kun siitä niin kovasti nautin. (Päiväkirja 16.12.)* Kuitenkin jatkoin taukoa tyytyväisenä, todeten että omapahan on taukoni, venytän sitä, miten tahdon.

Lumi oli ehtinyt muuttaa maiseman joulukaiseksi valkeaksi hämäräksi. Tauko jatkui ilman agendaa, hengitellen työhuoneella. *Lainehdin tässä pyrkimättä mihinkään, ihanasti olen olemassa yhdessä tikittävän kellon (joka ei yleensä ole ajassa), lumisten sireeninoksien ja ohi ajavan liikenteen humahdusten kanssa. Kaikki on juuri niin kuin pitääkin. Kaikki on kauhean läsnä ja elävää. En ajattele taidetta tai luomista, paitsi juuri nyt ihan pikkuisen tulin ajatelleeksi momigamia ...here we go... Noin, laitoin sen sivuun. Aivoni niin rakastavat tätä! Olla vain, pöytälamppun valossa. Ikkunan takana ilta hämärtyy. (Päiväkirja 18.12.)*

Seuraava seitsemännen tauon päivä löytyi joulun jälkeen. Hämärä jatkui, samoin jatkui rauhassa hengittely. *Tunnen hengityksen. Se on hyvä, se on valpas sisäänpäin ja ulospäin. Das Dasein. Siinä ohessa hiukan uittelen syanotypioita soodavedessä, mukava ja hämmästyttävä prosessi ilman, että teen muuta kuin katson sen etenemistä. (Päiväkirja 29.12.)*

Vuoden viimeisenä päivänä alkoi seitsemännen tauon viimeinen päivä. Heräsin aikaisin miettimään säikeitä, oman maailmassa-olon kannattimia. Tuntui tärkeältä ja kauhealta joutua elämän kokoisten kysymysten äärelle, mutta niiden ääreltä itseni yhä selkeämmin löysin. *Voi Heidegger, voi hengitys, voi ääret ja partaat. Sinne päätyy, kun vähänkin tohtii pysähtyä ja kysyä, missä on ja miten mahtoi sinne joutua. (Päiväkirja 30.12.)*

Tauon ja vuoden viimeisenä päivänä, työhuoneella hengitellessä, huomasin päättäneeni alkavan vuoden ensimmäisen projektin: *ryppyjä! Momigami-käsittelyä japaninpapereille. Sekä vedostetuille että puhtaille, ja katsomaan miten toimii. Ajattelen ihmistä, kasvoja tai koko hahmoa, aikaa ja ajankulua, sileyttä, ryppejä, das Dasein. Mahtaisiko tästä kehkeytyä sisältöä...? Hyvä päätös vuodelle, kutkuttava alku uudelle. Seitsemäs tauko, haikeudella sinusta luovun, mutta en kiellä jatkumasta! Seitsemäs päivä, sapatin lepo, oma aika, oma tahti. Omat rypyt! (Päiväkirja 31.12.)*

Seitsemännen tauon keskeinen anti oli siihen suostuminen, että työhuoneella ilman agendaa hengittely on keskeinen osa työntekoa. Hain kirjastosta Heideggerin.

5.2 Perillä

Taukomatka on kuljettu ja seitsemäs tauko haikeudella katsottu päättyneeksi. Olen siis perillä. Polku oli katkonainen, mutta kulku määrätietoista ja nyt on aika katsoa, mitä tapahtui.

Matka halki seitsemän tauon nosti esiin niin monenlaisia maisemia, että niiden kokoaaminen yhteenvedoksi vaatisi kenties ihan oman taukonsa. Päälimmäisenä on tunne, johon perillä olemiseni tällä hetkellä tiivistyy: malttamaton rauha. Se on uudenlaista tilaa, sekä konkreettista että ennen muuta henkistä, ma-tilaa, jossa voin asettua oman taidetyöni ääreen, ja rauhassa tunnustella omaa polkuani eteenpäin. Malttamattomuus pulpahtaa esiin tuostakin, kun yhäkin laadulleni uskollisena ryhdyn testailemaan ja kokeilemaan haluamatta estää itseäni. Kuitenkin myös sille pulpahtelulle on uudenlainen tila, se ei läkähdy kaiken paljouteen vaan katselee rauhassa ympärilleen ja ilmoittautuu: täällä olisi tällaista! Matkan varrella tunnistin paremmin oman laatuni taiteilijana ja ymmärsin, että ei tarvitse olla toisin. Löysin selkeämmin sen, mitä jo oli, ja rauhan suostua siihen.

6 TUTKIMUKSELLISEN PROSESSIN TARKASTELUA

Opinnäytetyöprosessi lähti liikkeelle tarpeesta selventää omaa työskentelyotettani sekä tutkia, tuoko selkeiden, työskentelyyn varattujen ajanjaksojen erottaminen muutosta tapaani työskennellä. Halusin nähdä, miten luomisen prosessi omalla kohdallani parhaiten toteutuisi. Tutkimusprosessi muodostui hiukan erilaiseksi kuin alun perin suunnittelin, myöskään tulos ei ollut aivan sellainen, kuin olin toivonut. Muutosta ei tapahtunut niinkään työskentelyn tavoissa, vaan pikemminkin työskentelijän katseen suunnassa ja omaan työtapaan asettumisessa. Mielenkiintoiseksi seurattavaksi jää, onko nyt näkyvä muutos pysyvä, vai onko se sidoksissa käynnissä olleeseen tutkimusprojektiin.

Tutkimuksessaan luovaa työtä tekevien ihmisten kokemuksista luovan prosessin kulussa ja siihen vaikuttavista tekijöistä Laura Valojärvi toteaa, että luovuus sinänsä ei ihmisessä lisääny tai katoa. Se, miten tuloksekkaasti ja palkitsevasti luova ammattilainen navigoi prosessin läpi, riippuu hänen kyvystään tunnistaa omat tunnetilansa ja niihin vaikuttavat tekijät sekä taidostaan vaikuttaa niihin. (Valojärvi, 2022, s. 241–242.) Seitsemän tauon matkani on ollut tutkimusta myös tästä näkökulmasta. Minkä kaiken huomaa vaikuttavan luovan prosessin kulkuun omassa työskentelyssäni ja mihiin minun on syytä tehdä muutoksia.

Valojärvi tunnistaa luovan prosessin kulussa muutamia tyypillisiä tunnereaktioita, jotka sekä vaihtelevat että toistuvat, tätä hän nimittää luovaksi kehäksi. Luovan kehän eri ilmentymät ovat joko kuluttavia (kuten epätoivo tai luova mania) tai palkitsevia ja prosessia eteenpäin vieviä (luova tasapaino ja flow). Ohjeeksi navigointiin tässä aalokossa hän antaa joitakin ihan käytännön neuvoja, kuten esimerkiksi juuri keskittyminen, häiriöiden poistaminen, ajan ottaminen! (2022, s. 213–237.) Omalla vaelluksellani seitsemän tauon kautta tunnistin itsessäni näitä tunnetiloja, ja joitakin Valojärven nimeämiä hallintakeinoja olen vaistomaisesti yrittänyt itselleni opettaa jo ennen kuin olin Valojärven ohjeisiin tutustunut. Soveltaen ja muunnellen totesin niiden hyödyn itselleni, mutta vain aika-ajoin. Neuvot ovat hyviä, mutta soveltuvat ehkä parhaiten juuri tilanteisiin, joissa määrä-aika tehtävän valmistumiselle on selkeä. Huomaan, että opinnäytetyössäni on paljolti kyse myös tarpeesta perusteellisesti katsoa, mikä minun kohdallani toimii ja mikä ei.

Prosessin kuluessa ovat ajatukseni yhä useammin hakeutuneet tiettyjen lähdemateriaalien teemoihin. Juhani Pallasmaan ajatukset kehollisuuden merkityksestä havainnossa ja kokemuksessa, hänen tapansa kyseenalaistaa teknisten ratkaisujen idealisointi sekä pohdinnat ääreisnäön merkityksestä tuntuvat läheisiltä ja tärkeiltä. Usein hän viittaa filosofi Merleau-Ponty'n ajatteluun, jossa myös kehollisuus nousee esiin. Havaitseva mieli on ruumiillinen mieli. "Oma ruumis ei ole pelkästään yksi maailman objekteista, jonka erillinen mieli havaitsee, vaan se on meidän näkökulmamme maailmaan." (Merleau-Ponty, 2012, s.63) Seitsemän tauon matkallani nämä ajatukset ovat nousseet mieleen yhä uudelleen, samoin kuin tutkija Venkulan aiemmin mainitut kommentit kehollisuuden keskeisestä merkityksestä kaikessa oppimisessa ja tutkimisessa.

Pallasmaa puhuu ihon silmistä, siitä, miten kosketus välittää meille tietoa, jonka silmä sitten vahvistaa. "Kosketusaistia voidaan ajatella näköaistin alitajuntana. Silmämme hivelevät kaukaisia pintoja, muotoja ja reunoja, ja kokemuksen miellyttävyys tai epämiellyttävyys määrittyy alitajuisesta taktillisesta tuntemuksesta." (Pallasmaa, 2016, s.35) Näin oma ruumis todellakin on näkökulmamme maailmaan. Kehon muisti sävyttää kokemuksemme ja vaikuttaa havaintomme nostamaan tunteeseen. Asiat eivät ole vain sitä, minkä pelkkä tarkka näköhavainto kertoo, vaan ne kietoutuvat kaikkeen jo koettuun, siihen hämärästi tietoiseen, näkökentän äärilaidoilla olevaan; tai jo tyystin unohtuneeseen mutta yhä vaikuttavaan kokemukseen elämän varrelta.

Taukomatkani kuluessa ymmärsin yhä paremmin omaa tapaani työskennellä, omaa tilan ja hiljaisuuden tarvettani, oman mieleni tapaa prosessoida. Aivotutkija Huotilainen kirjoittaa aivotoiminnan kerrostumista selittäessään tiedonkäsittelyn prosesseja. Tietoinen tiedonkäsittely toimii hyvin vain silloin, kun muut tiedonkäsittelyn tasot toimivat, ja näillä hän viittaa peruselintoimintoihin ja autonomiseen hermostoon (alin taso), ennakoitiprosesseihin ja konsolidaatioon (ylimmän ja alimman tiedonkäsittelytason välissä). Konsolidaatiolla hän viittaa aivotoimintaan, joka tapahtuu pääosin tietoisuuden ulkopuolella, tiedon järjestelyä, yhdistelyä ja vertailua. Se tuottaa niitä oivalluksia, jotka tuntuvat vain nousevan jostain, ilman että olisimme niitä tietoisesti etsineet. Ylin taso on tietoisesta tiedonkäsittelyä. (Huotilainen, 2021, s.20–25.)

Sekä Pallasmaan että Huotilaisen ajatukset tuntuvat heijastelevan varhaisempien tutkijoiden näkemystä siitä, miten mieli toimii, termit ja viitekehys vain ovat hieman toiset. Jungin ja Freudin hahmotelmat tietoisesta, esitietoisesta ja alitajuisesta eivät juurikaan eroa uudemman aivotutkimuksen tuomista näkemyksistä. Pallasmaa puhuu tästä kaikesta painottaen kehollisuuden ja aistimuksellisuuden näkökulmaa.

Taukomatkani aukaisi itselleni uutta tapaa ymmärtää sitä, miksi ma-käsite kiehtoo itseäni, miksi tilan visuaalinen hiljaisuus ja koetun ajan runsaus ovat minulle tärkeitä.

6.1 Eettinen pohdinta

Aineiston kokoamisen ja tarkastelun menetelmäksi valikoitui autoetnografinen tutkimusote, ja se osoittautui toimivaksi kehykseksi tässä opinnäytetyössä. Tavoite oli oman työskentelyn ja omien, vuosien varrella muotoutuneiden työskentelytapojen tarkastelu, erityisesti suhteessa työskentelyyn varattuun aikaan. Kun tutkija on myöskin tutkimuksen kohde, päiväkirjanomaiset muistiinpanot antavat hyvää ensikäden tietoa ikään kuin tutkittavan aiheen sisältä, ilman että tulkinta tai esioletukset muuttavat aineistoa sen kirjaamisvaiheessa.

Aineiston tulkinta on väistämättä subjektiivista, kun kyse on autoetnografiasta, ja kiinnostavaa olisikin kuulla ulkopuolisen tarkastelijan näkemys tuloksista. Nyt kuitenkin seitsemän tauon tutkimuspolku on kuljettu, ja aineisto on käsitelty ja tulkittu ennen muuta kulkijan itsensä kokemuksesta käsin.

Tulos ei ollut se, jonka olisin mielelläni nähnyt. Toiveissa kajasteli lopputulemana keskittynyt, mistään häiriintymätön taiteilija, joka työnsä ylle kumartuneena saattaa projektin toivottuun suuntaan, ja sitten tarkastelee teostaan mielihyvällä.

Keskeytymätön, päivien pituinen työskentelyperiodi jäi haaveeksi, etenkin kun kiihkein työskentely osui kesään, jolloin Suomessa lomaillaan ja tavataan sukulaisia. Ilman ulkoisiakin tekijöitä taukoperiodeihin tuli keskeytyksiä uusien ideoiden seuraamisesta johtuen. Ne eivät katkaisseet työskentelyä sinänsä, mutta veivät sen pois alkuperäiseltä reitiltä, ja siis keskeyttivät jotain. Tämä tapani työskennellä ei siis muuttanut. Kun työstän jotain teemaa, teosta tai metodia, mieleen nousee jokin vaihtoehtoinen toteutustapa, ehkä kiinnostava testi 'entä jos' reitillä, tai ehkä ajatus kääntää koko projekti pääläelleen...tutkittavaa riittää! Näin etenen. Tältä osin tutkimustulos on se, että suostun omaan taiteilijan laatuuni enkä pyri sitä muuttamaan.

Tutkimusasetelma ei pysynyt kliinisenä ja alkuperäisen suunnitelman mukaisena. Kuitenkin se, että olin suunnitelmaan sitoutunut, kannatteli taukoja mielessäni aina niiden kestäessä, keskeytyksistä huolimatta. Tauko siis jatkui ajatusten tasolla. Myös taukojen välisenä aikana huomasin työskentelyn jatkuvan mielessäni, ajoittain tietoisesti, ajoittain huomaamatta, kaiken muun tapahtumisen alla.

Vaikka tauot mitattavana aikana eivät toteutuneet suunnitellusti, koettu aika erityisesti taidetyöskentelyn osalta tuntui lisääntyvän. Kaappasinko siis ma'n? Koettua aikaa on tullut lisää, erityisesti siksi, että taukomatkan kuluessa opin suostumaan omaan tapaan tehdä. Siinä on minun ma-tilani.

6.2 Oma ammatillinen kasvuni prosessin aikana

Seitsemän tauon aikana jouduin tietoisesti pohtimaan omaa tapaan tehdä luovaa työtä. Pyrin havainnoimaan rehellisesti sitä, miten löydän aiheeni, miten määräytyvät käyttämäni menetöt, miten työ etenee ja mitkä elementit vaikuttavat lopputulokseen. Oletin, että voisin löytää uudenlaisen keskittymisen ja sen myötä selkeämmät prosessit, sillä helposti innostuva mieleni vie minua helposti harhapoluille. Ehkäpä peruja niiltä ajoilta, jolloin aikaa luovaan työhön oli käytettävissä todella niukasti, on vaikeasti talutettava tapani muuttaa työskentelyn suuntaa melko impulsiivisesti. Tietysti voisin ajatella, että olen taiteilijalaaduttani divergentti ja intuitiivinen, se kuulostaa paremmalta! Itselleni se kuitenkin on näyttäytynyt tempoilevalta ja hajottavalta, niinpä työhuoneeni uumenissa on melkoisesti kokeilun innossa aloitettuja aihioita, joista vain pieni osa on saatettu loppuun asti, valmiiksi työksi. Valojärvi kehottaa minua keskittymään käsillä olevaan työhön eikä miettimään mahdollisia kaukaisia tavoitteita. Toisaalta hän myös on sitä mieltä, että tavoite on hyvä asettaa selkeästi, ja sen on oltava sekä mahdollinen että tarpeeksi haastava. Eikä sisäiselle kriitikolle saa antaa liikaa sananvaltaa, vaan on viisasta etsiä palautetta myös kollegoilta. (Valojärvi, 2022, s. 241.)

Prosessin kuluessa kävi selväksi, että oman työtavan muuttaminen ilman, että tuntee siihen todellista halua, on turha taistelu. Yritykseni keskittyä johdonmukaisesti vain yhteen teemaan, työhön tai projektiin ilman sivupolkuja, ei onnistunut. Nyt ajattelen, että harhapoluillani luon mielenkiintoista matriisia, joka varmaankin tulee myöhemmin käyttöön uudessa puitteessa. Voi jopa ajatella, että harhapoluillani, kokoillessani monenlaista itseäni kiinnostavaa, annan muotoa sille itsessäni, joka ei vielä ole tietoisesti tavoitettavaa mutta on matkalla osaksi sitä. Tämä on minun tapani maalata suurta

kangasta, antaa taustalle muotoa ja koota materiaalia. Tietämättä vielä minne olen matkalla, kuljen, innostun ja tuskastun aukeavalla reitillä, luottaen siihen, että tunnistan päämäärän, kun tulen perille. Tätä on luova prosessi, sanoo Ehrenzweig: "As it is, the creative thinker has to make a decision about his route without having the full information needed for his choice" (1971, s. 37). Tämä ristiriita kuuluu luovuuden ytimeen.

6.3 Reflektio. Mitä tauot opettivat tilasta, ajasta ja hiljaisuudesta

Suureksi kysymykseksi opinnäytetyön kuluessa muodostui suhde aikaan. Tila konkreettisenä työhuoneena on myös keskeinen, ja se on visuaalisille virikkeille herkälle hyvä saada sellaiseksi, jossa on rauha työskennellä. Olen oppinut suostumaan siihen, että minun on siivottava työhuoneeni tämän tästä, riisuttava se liioista virikkeistä. Kokemukseni on, että visuaalisesti rauhallinen tila merkitsee katseelle hiljaisuutta, ja se taas antaa tunteen koetun ajan runsaudesta.

Taukomatkan aikana tavoitteita syntyi tulevien näyttelyiden muodossa. Neljännen muusan asettama tavoite on selkeä ja haastava. Se on myös mahdollinen, kunhan hillitsen sisäistä kriitikkoani ja luotan hiukan enemmän omaan polkuuni ja näkemykseeni. Yksi tavoitteista on helpottavan haasteeton, riittää kun on paikalla, ihana Meinaamo! Sen ajatus on lähinnä antaa puite koetulle ajalle luomiseen kutsuvien virikkeiden äärellä.

Jonkinlainen kiireen tuntu oli läsnä lähes koko taukoprosessin ajan, ja oletan sen nousseen lähinnä kahdesta lähteestä: oli vaikea hahmottaa, mitä tästä projektista oikein on tulollaan; siksi olisin halunnut jo alussa loikata loppuun katsomaan, mitä oikein tapahtui ja sainko jostain oikeasti otetta. Sen lisäksi heti projektin alkuvaiheessa auenneet näyttelymahdollisuudet loivat samansukuista kiirettä, tarvetta saada nopeasti ainakin hyvä alku taidetyöskentelylle, sellainen, joka lähtisi omavaloisesti viemään prosessia eteenpäin. Kiire ja stressi ovat huonoja seuralaisia studiossa. Minulle muutenkin ominainen tilan tarve (fyysisen ja henkisen) nousi hiljalleen yhä selkeämmin tietoisuuteen, ja päätin sijoittaa viimeiseen taukoon anteliaan määrän kävelyä ulkona luonnossa. Tämä oli tärkeä päätös, annoin itselleni luvan työskennellä omaan tahtiini ja itselleni sopivalla tavalla.

Tietoinen päätökseni lisätä sinänsä päämäärätöntä vaeltelua luonnossa näyttäisi osuvan juuri sopivasti edellä mainitun aivotutkija Huotilaisen näkemykseen aivojen toiminnasta: mahdollistan alempien tiedonkäsittelytasojen toimintaa, rauhoitan autonomista hermostoa ja ruokin samalla myöskin ääreisnäköä. Pallasmaan mukaan juuri näkökentän laidoilla, tietoisien katseen reunamilla havaitsemme paljon sellaista, josta emme ole tietoisia mutta joka kuitenkin vaikuttaa meihin. Hänen mukaansa erityisesti metsäkonteksti (joskaan ei ainoastaan se) tuottaa ääreisnäölle runsaasti ärsykeitä, ja tämä perifeerinen näkö on keskeinen kokemuksemme muovaaja, se ikään kuin "upottaa meidät maailman lihaan". (Pallasmaa, 2016, s.13.) Eletty kokemus on ääreisnäön muovaama, ja tämä eksistentiaalinen kokemus on keskeinen, jopa tärkein elementti taiteilijan työskentelyssä. Näennäinen joutilaisuus, tuntuupa mukavalta löytää vahva ja perusteltu näyttö sen tarpeellisuudesta, joskin jollain tasolla se on aina tuntunut selvältä.

Olen löytänyt paikan ja perustelun omaan luovaan prosessiini alituiseen ilmaantuvalla halulle poiketa kartan reitiltä ja tutkia löytynyt harhapolku. Ääreisnäköni on loputtoman nälkäinen (kuten uneni koira), alemmat tiedonkäsittelytasot tarvitsevat konkreettista materiaalia, ja sitä löytyy luonnollisesti harhapoluilta! Se materiaali on luonteensa mukaisesti tietoisien katseen tutkalta kätkössä. Harhapolut voivat viedä kätkettyjen aarteiden maastoon. Tämä puolestaan voi auttaa tietoisempaa mieltäni tuomaan näkyväksi sitä, mitä olemukseni uumenissa on ja jonka itsekin haluan löytää.

Havaitsin, että tärkeintä on koettu aika, ja se voi sijoittua monenlaisin tavoin mitattavan ajan poimuihin. Aika on näin nähtynä todellakin inhimillisen kokemuksen muoto. Mitattavan ajan erottaminen ei ole välttämätön edellytys koetun ajan löytämiselle, joskin se auttaa. Jossain luovan prosessin vaiheessa kuitenkin tarvitaan tietoista ajan rauhoittamista, muuten tietoinen mieli ei ehdi ottaa vastaan sitä, mitä mielen muissa kerroksissa on löytymässä.

Nyt taukomatkan päätyttyä mielessäni kolme keskeistä elementtiä, luova prosessi, aika ja ma, asettuvat samaan kuvaan, eri muotoisina mutta ehdottomasti samaan kuvapintaan vedostettuina. Kuvassa niiden ominaislaatu erottuu, mutta ne kaikki ovat tarpeen, muutoin kuva ontuu.

7 LOPUKSI

Olen opinnäytetyön prosessini kuluessa vaeltanut seitsemän tauon matkan, etsinyt omaa tapaan havaita, omia muistijälkiäni, omaa haluani merkitä kuvallisesti muistiin itselleni merkityksellistä. Olen etsinyt mieltä sille, mitä ja miksi teen. Ja odottamattomana bonuksena olen saanut inspiroivia työelämäyhteyksiä: syntyi pieni taiteilijaryhmä, jolle on sovittu jo kaksi näyttelyä. Kukapa tietää mitä vielä yhteisesti kehitellään! Työ siis jatkuu ja on mielenkiintoista seurata, tuleeko työote säilymään samanalaisena.

Olen rakentanut tätä opinnäytetyötä samaan tapaan kuin teen taidetyötäni. Kuulostelen, otan mukaan sen, mikä vaikuttaa tärkeältä, vaikka en ehkä vielä tiedä, miksi. Tunustelen, mihin se mahtaisi kuulua. Joskus sille löytyy paikka, joskus ei. Näin mukaan pääsi alkusivulle vanha japanilainen runo. Nyt tiedän, miksi.

Jo ennen opinnäytetyön aloittamista olin halunnut tutustua tarkemmin japanilaiseen ma-käsitteeseen, joka tuntui kätkevän sisäänsä jotain itselleni tärkeää. Tila, hiljaisuus ja katseen rauhoittava hämärä, tauko kahden nuotin välissä, kaikki tämä puhui samaa kieltä, jonka löysin taustamateriaalia lukiessani. Kehon aistit ja niiden kyky hahmottaa olennaista, näkökentän reunamien hiljainen havaintojen virta, aivojen uumenissa tapahtuva konsolidaatio, kun olemuksemme järjestelee sanoiksi hahmottomatonta tietoa; eikö tämä juuri ole ma-tilaa. Aurinko pilkistää avoimesta ovesta. Jotain on hahmottomaisillaan ja ymmärryksen kynnyksellä, kuin kevään pälvien ruoho. Ehkä on tulossa kirsikankukkia, ehkä ei, mutta pälvien ruoho on täynnä elämän ihmettä. Olen kiitollinen kuljetusta matkasta.

LÄHTEET

- Anttila, P. (2014). Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. <https://metodix.fi/2014/05/17/anttila-pirkko-tutkimisen-taito-ja-tiedon-hankinta/>
- Ehrenzweig, A. (1971). *The Hidden Order of Art*. University of California Press.
- Eväsoja, M. (2011). *Itämainen estetiikka*. Gaudeamus Helsinki University Press. www.gaudeamus.fi
- Fletcher, A. (2001). *The Art of Looking Sideways*. Phaidon..
- Hannula M., Suoranta, J & Vadèn, T. 2003. Otsikko uusiksi, Taiteellisen tutkimuksen suuntaviivat. niin & näin -lehden filosofinen julkaisusarja Tampere. Julkaistu ilmaisena PDF-tiedostona 2012 ISBN 978-952-5503-72-2 (PDF). (Tarkka osoite http://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/Hannula_Suoranta_Vaden_Otsikko_uusiksi-web_0.pdf)
- Hirvonen, E. (2018). *Romaanin synty*. Teoksessa Tukiainen, M.& Keltanen, K. (toim.) *Luova tauko, löydä oma tapasi elää* (s. 50–51). Cozy publishing
- Houessou, J. (2010). *Teoksen synty. Kuvataiteellista prosessia sanallistamassa*. Taiteellisen korkeakoulun julkaisusarja A 108 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-0027-5>
- Huotilainen, M. (2021). *Aivosi tarvitsevat tauon: taukokulttuurin elvytysopas*. Tuuma-kustannus.
- Huotilainen, M. (2022) "Jos flowtilaan pääsee, aika moni asia on mennyt työpaikalla oikein." *Satakunnan Kansa*, 17.9.2022, A12
- Jung, C.G. (1983). *Memories, Dreams, Reflections*. Fontana Paperbacks.
- Kantelinen, T. (2018) *Säveltäminen - hidastettua improvisaatiota*. Teoksessa Tukiainen, M.& Keltanen, K. (toim.), *Luova tauko, löydä oma tapasi elää* (s.86–87). Cozy publishing.
- Kaikkonen, H. (1999) *Oku - japanilaisen tilan syvyys*. Arto 1999. <https://Kaltio.fi/>
- Matsumoto, K. (2020) *MA-The Japanese Concept of Space and Time*. <https://medium.com/@kiyoshimatsumoto/ma-the-japanese-concept-of-space-and-time-3330c83ded4c>
- Merleau-Ponty, M. (2012). *Filosofisia kirjoituksia*. Toim. Luoto, M. ja Roinila, T. Nemo.
- Moilanen, T. (2013). *Japanilainen puupiirros ajan ja ikuisuuden peilinä*. Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu.

- Pallasmaa, J. (2014). Kohtaamisia, kirjoituksia arkkitehtuurista ja taiteesta. Toim. Heininen-Blomstedt, K. Ntamo.
- Pallasmaa, J. (2016). Ihon silmät - arkkitehtuuri ja aistit. Ntamo.
- Pallasmaa, J. (2017). Ajatteleva käsi - arkkitehtuurin eksistentiaalinen ja ruumiillinen viisaus. Ntamo.
- Salastie, R. (n.d.) Julkaisussa Hashi 25–26, s.50. Teetaide Runo, Japanilaisen Kulttuurin Ystävät ry.
- Salonen, K. (2023). Näkökulmia toiminnalliseen ja tutkimukselliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulu.
- Tanizaki, J. (1933). Varjojen ylistys. 4. painos. Kustannusosakeyhtiö Taide
- Tienari, J. & Kiriakos, C. (2020) Autoetnografia. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P.(toim.), Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät: Laadullisen tutkimuksen lähestymistavat (s.203–318). Gaudeamus.
- Torniainen, M. (n.d.) Julkaisussa Hashi 25–26, s.31 Teetaide Runo, Japanilaisen Kulttuurin Ystävät ry.
- Tukiainen, M. & Keltanen, K. (2018). Luova tauko. Cozy publishing
- Valojärvi, L. (2021). The Cycle of Creative Resources. Aalto University/Doctoral Dissertations. Aalto_DD_2021_039_Valojärvi_verkkoversio.pdf
- Venkula, J. (2009) "Irti", haastattelu Satakunnan Kansa 19.6.2009, sunnuntailiite, s.11
- Weisberg, Robert W. (1986) Creativity. Genius and Other Myths. W.H.Freeman and Company. New York.
- Welsh, W. (1995) Transkulturalität. Zur Veränderten Verfassung Heutiger Kulturen. Zeitschrift für Kulturaustausch, "Migration und Kultureller Wandel", 45, Jg., Nr. 3
- Winnicott, D. (1987). Playing and Reality. Pelican Books

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

Hoshika, S., sähköposti 11.6.2022

Ando, K., puhelinkeskustelu 13.9.2022